ჯონი ხეცურიანი
JOHN KHESURIANI

სიკვდილით დასჯა

არგუმენტები და ფაქტები

THE DEATH PENALTY

Arguments and Facts

თბილისი
Tbilisi
1997

© ჯონი ხეცურიანი
© გამომცემლობა „აზრი“
პირველი გამოცემა, თბილისი, 1997 წ.
დაბეჭდილია გამომცემლობა „სამშობლო“-ს სტამბაში

შინაარსი

წინასიტყვაობა 5

სიკვდილით დასჯის, როგორც სასჯელის სახეობის წარმოშობა 7

სიკვდილით დასჯის სახეობები 8

დანაშაულობანი, რომელთა ჩადენა ისჯება სიკვდილით 23

სიკვდილით დასჯის გამოყენების სტატისტიკა 26

საზოგადოებრივი აზრი სიკვდილით დასჯის შესახებ 27

სიკვდილით დასჯის საერთაშორისო-სამართლებრივი ასპექტები 30

სიკვდილით დასჯა: ტენდენციები კანონმდებლობაში 40

სიკვდილით დასჯის მომხრეები და მოწინააღმდეგეები 52

Summary 67

წინასიტყვაობა

სიკვდილით დასჯა ის პრობლემაა, რომელზეც წერა უარყოფით ემოციებთანაა დაკავშირებული. ამ პრობლემის ცალკეული საკითხების გააზრება იმდენად არასასიამოვნო განცდებს იწვევს, რომ მარტო ეს გარემოებაც ხშირად საკმაო საბაბი ხდება მკვლევარმა ხელი აიღოს მის დამუშავებაზე. მაგრამ პრობლემა თავისი სოციალური მნიშვნელობით იმდენად აქტუალურია, რომ მასზე ფიქრი, კვლევა და ნააზრევის საჯაროდ წარმოდგენა იურისტის ისეთივე მოვალეობად მიგვაჩნია, როგორც ექიმი პათანატომისათვის გვამების ხანგრძლივი დამუშავება და შესწავლა, რის საფუძველზე მიღებული დასკვნებითაც ცდილობს ადამიანის სიცოცხლის გადარჩენას.

სიკვდილით დასჯის პრობლემაზე ფიქრი სტუდენტური ცნობისმოყვარეობით გამიჩნდა, შემდგომ კი მან სერიოზული ხასიათი მიიღო და მრავალი წლის მანძილზე არ გამოსულა ჩემი ინტერესების სფეროდან. 1979 წელს ჟურნალ „საბჭოთა სამართლის" მე-3 და მე-6 ნომრებში გამოქვეყნდა ჩემი წერილები სიკვდილით დასჯის გაუქმების თაობაზე. იმ პერიოდში შეუძლებელი თუ არა, უაღრესად ძნელი იყო სიკვდილით დასჯაზე წერილების პუბლიკაცია და მეტადრე მისი გაუქმების საკითხის საჯაროდ დაყენება. თუ ამ წერილებმა მზის სინათლე იხილეს, ამაში დიდი წვლილი მიუძღვით აწ განსვენებულ პროფესორ თინათინ წერეთელს და ჟურნალ „საბჭოთა სამართლის" იმჟამინდელ რედაქტორ ბატონ ოთარ კაციტაძეს, რომელთა გაბედულობას, პრინციპულობასა და ახალგაზრდობისადმი მხარდაჭერას ყოველთვის სიამოვნებით და მადლიერებით ვიგონებ.

ცნობილმა გარდაქმნის ეპოქამ ბევრ პრობლემას მოხსნა ტაბუ, მათ შორის სიკვდილით დასჯასაც. ამან შესაძლებლობა მოგვცა 80-იანი წლების შუა ხანებიდან ჩვენი წერილებით, რომლებიც ქვეყნდებოდა როგორც პრესაში, ისე პერიოდიკაში (ქართულ და რუსულ ენებზე),[1]

---

[1] ჯ. ხეცურიანი. სიკვდილით დასჯა და თანამედროვეობა. გაზ. „კომუნისტი", 1989, 22 იანვარი; Дж. Г. Хецуриани. Смертная казнь и современность. Известия АН ГССР, Серия экономики и права, 1988, № 4, с. 113—117; Дж. Г. Хецуриани.

საზოგადოებრიობის ყურადღება მიგვეპყრო სიკვდილით დასჯის პრობლემების გადაჭრის აუცილებლობაზე.

საქართველოს კანონმდებელი 90-იანი წლებიდან მტკიცედ დაადგა სიკვდილით დასჯის პრობლემის გადაწყვეტის გზას. განვლილია ამ გზის მეტად რთული, წინააღმდეგობრივი და ამასთან ძირითადი მონაკვეთი. ახლა, როცა დღის წესრიგში დგას ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის მიღების ამოცანა და სავსებით რეალური გახდა ჩვენი ქვეყნის ევროსაბჭოში გაწევრიანება, საჭიროა გადაიდგას ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაბიჯი, რომელიც საბოლოოდ გადაჭრის ამ პრობლემას და დაადასტურებს ქართული სახელმწიფოებრიობის ერთგულებას მისი ჰუმანური ტრადიციებისადმი.

წინამდებარე ნაშრომი ამ მიზანს ემსახურება. ჩვენი აზრით, იგი საკმაო არგუმენტებსა და ფაქტებს მისცემს მკითხველს, სამთავრობო თუ არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რათა მათ ამ გადამწყვეტ ეტაპზე კიდევ ერთხელ გადაამოწმონ თავიანთი შეხედულებები სისხლის სამართლის სასჯელის განსაკუთრებული ღონისძიების — სიკვდილით დასჯის გამოყენების მიზანშეწონილობის შესახებ. ამასთან, გვსურდა კიდევ ერთხელ დაგვედასტურებინა საკმაოდ დიდი ხნის, თუმცა რატომღაც მივიწყებული ჭეშმარიტება, რომ დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში მთავარია არა სასჯელის სიმკაცრე, არამედ მისი გარდაუვალობა. ზუსტად ორსაუკუნენახევრის წინათ შ. მონტესკიე თავის ნაშრომში „კანონთა გონი“ წერდა: შეისწავლეთ ყოველი თავაშვებულობის მიზეზი და დაინახავთ, რომ იგი მომდინარეობს დანაშაულთა დაუსჯელობისაგან და არა სასჯელთა სისუსტისაგან.[1]

Проблема смертной казни в советском уголовном законодательстве. Вопросы реформы уголовного законодательства (материлы научно-практической конференции), Тбилиси, 1989, с. 37—40

[1] შ. ლ. მონტესკიე. კანონთა გონი. ფრანგულიდან თარგმნა დ. ლაბუჩიძემ. თბილისი, 1994, გვ. 114

სიკვდილით დასჯის, როგორც სასჯელის სახეობის წარმოშობა

სიკვდილით დასჯის პირველსახედ, წინამორბედად, როგორც ფორმით, ისე განსაკუთრებით შინაარსით სისხლის აღებას მიიჩნევენ. არსებობს გამოთქმა, რომ სიკვდილით დასჯა სისხლის აღების ცივილიზებული ფორმაა, რომელსაც აქვს ცივილიზაციის როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხარეები.

სისხლის აღება გვარის თუ ტომის თავდაცვის ერთ-ერთ საშუალებად მოიაზრებოდა. მან გარკვეულ პერიოდში ზნეობრივი და რელიგიური მოვალეობის სახე შეიძინა. თავდაპირველად მთელი გვარი იყო ვალდებული შური ეძია და მოეკლა მოსისხლე გვარის ნებისმიერი წევრი.

გვაროვნული წყობილების რღვევის, საკუთრებისა და მონოგამიური ოჯახების გაჩენის შემდეგ სისხლის აღების მოვალეობა ოჯახის წევრებით შემოიფარგლა. დაწესდა სხვა შეზღუდვებიც, კერძოდ, სისხლის აღება უნდა დამთავრებულიყო ერთჯერადი აქტით, აგრეთვე სისხლის აღება მიმართული უნდა ყოფილიყო მხოლოდ მკვლელისადმი, განისაზღვრა სისხლის აღების ვადები, მისი შესრულება იკრძალებოდა გარკვეულ დროსა და ადგილებში და ა.შ. შემოვიდა კომპოზიციის ინსტიტუტი — სისხლის გამოსყიდვა.

საჯარო ხელისუფლების ელემენტების გაჩენის შემდეგ დამნაშავის სიცოცხლის მოსპობა სახელმწიფო ორგანოებისა და დაზარალებულის უახლოესი ნათესავების მიერ ერთობლივად ხდებოდა. ზოგიერთ ქვეყანაში ჯალათი და დაზარალებული მხარე ერთობლივად ასრულებდნენ სიკვდილით დასჯას. მაგალითად, ძველად გერმანიაში გაუპატიურების, ბავშვთა მკვლელობისა და ცხენის ქურდობისათვის სასჯელის ზომად გათვალისწინებული იყო პალოს გაყრა მკერდში. წვერწამახვილებულ მუხის პალოს

დაადებდნენ გულაღმა დამაგრებულ სიკვდილმისჯილს მკერდზე. პირველ სამ დარტყმას პალოზე აკეთებდა დანაშაულისაგან დაზარალებული მხარე, ხოლო დანარჩენს ჯალათი.[1] საჯარო ხელისუფლების გაძლიერების კვალობაზე დამნაშავის შეპყრობა, გასამართლება და დასჯა მთლიანად სახელმწიფო ორგანოების ხელში გადავიდა.

სიკვდილით დასჯის სახეობები

სიკვდილით დასჯის ყველა სახეობის ამომწურავი ჩამოთვლა შეუძლებელია. ადამიანის ფანტაზია ისე შორს წავიდა ამ სფეროში, რომ სიკვდილით დასჯის ახალ-ახალი სახეობების გამოგონებას საზღვარი არ უჩანს. სიკვდილით დასჯის ცალკეულმა სახეობამ იმდენად გაუძლო დროის გამოცდას, რომ უძველესი დროიდან მოყოლებული დღესაც ფართოდ იყენებენ თანამედროვე ქვეყნები (ჩამოხრჩობა, თავის მოკვეთა, ჩაქოლვა). ზოგიერთი კი საერთოდ დავიწყებას მიეცა, თუმცა ისინი უკვალოდ არ წაშლილან კაცობრიობის მეხსიერებიდან და „საჭირო" შემთხვევაში ხდებოდა მათი რეანიმაცია.

სიკვდილით დასჯის პრობლემაზე მსჯელობისას მისი ძირითადი სახეობების განხილვა მეორეხარისხოვან ამოცანად მიგვაჩნია. აქ უფრო სხვა პრინციპული საკითხებია გადასაწყვეტი, თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ შეუძლებელია ადამიანმა სწორად შეაფასოს და მართებული დასკვნები გამოიტანოს სიკვდილით დასჯის გამოყენების მიზანშეწონილობის შესახებ, თუ ზოგადად მაინც არ იცის როგორია კაცობრიობის განვლილი გზა სასჯელის უმაღლესი ზომის კონკრეტული სახეობების ძიებაში.

სიკვდილით დასჯის ცალკეული სახეობების წარმოშობა

[1] А.Ф. Кистяковский. Исследование о смертной казни. С.-Петербург, 1896, с. 254

დაკავშირებულია სასჯელის მიზნებისა და დამნაშავეობის თაკიდან აცილების საშუალებების შესახებ ამა თუ იმ ისტორიულ პერიოდში ჩამოყალიბებულ საზოგადოებრივ შეხედულებებთან. მაგალითად, სასჯელის სამაგიეროს მიზღვევის საშუალებად აღქმამ, აგრეთვე მის გამაფრთხილებელ მნიშვნელობაზე გაზვიადებულმა წარმოდგენებმა, გამოიწვია სიკვდილით დასჯის კვალიფიციური სახეობების გაჩენა (ოთხად გაპობა, სარზე ჩამოცმა, დაბორბვლა, ჯვარზე გაკვრა, მხეცების დასაგლეჯად ან გასათელად მიცემა, ცოცხლად დამარხვა და სხვ.). ამავე მიზეზებით უნდა აიხსნას სიკვდილით დასჯის საჯაროდ აღსრულება და სხვა რიტუალები, რომლებიც მას თან ახლდა.

სიკვდილით დასჯის სახეობების ჩამოყალიბებაში გარკვეულ როლს ასრულებდა აგრეთვე ამა თუ იმ ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობა, კლიმატური პირობები, ეთნიკურ ჯგუფთა ჩვეულებები, რელიგიური დოგმები და სხვა ფაქტორები.

დროთა განმავლობაში, როდესაც ნათელი გახდა, რომ სიკვდილით დასჯის თვით უსასტიკესი სახეობებიც კი ვერ აღწევდა დასახულ მიზანს, კერძოდ, ხალხის დაშინებასა და დამნაშავეობის აღმოფხვრას, გარკვეულად შეიცვალა დამოკიდებულება მათ მიმართ. კაცობრიობის აზრის შემობრუნება ამ საკითხში დაახლოებით მე-18 საუკუნის დასასრულს ხდება. ბევრმა ქვეყანამ ზემოაღნიშნული პერიოდისათვის საკანონმდებლო წესით გააუქმა სიკვდილით დასჯის კვალიფიციური სახეობების გამოყენება. ნაწილობრივ შეიზღუდა სასჯელის უმაღლესი ზომის საჯარო აღსრულებაც. საზოგადოებრიობის სიმპათიები ჯალათიდან სიკვდილმისჯილის მხარეზე გადავიდა.

ამ მომენტებმა გარკვეული ბიძგი მისცა სიკვდილით დასჯის პრობლებიდან ყველაზე „მტკივნეული“ საკითხის წინ წამოწევას. განსხვავებით გასული საუკუნეებისა, როდესაც ხელისუფალნი

და სადამსჯელო ორგანოები მოითხოვდნენ სიკვდილით დასჯის ყველაზე სასტიკი სახეობების გამოგონებას, ახლა დღის წესრიგში დადგა რადიკალურად განსხვავებული საკითხი: რომელია სიკვდილით დასჯის ყველაზე უმტკივნეულო სახეობა? ამ საკითხის გადაჭრის გზების ძიების შედეგია გილიოტინა, ელექტროსკამი, გაზით მოწამვლა და სხვ.

ბევრ ქვეყანაში მიიჩნევდნენ, რომ ჩამოხრჩობა სიკვდილით დასჯის ყველაზე უფრო საიმედო და საუკეთესო საშუალება იყო. ამიტომ ცდილობდნენ მისი აღსრულების წესების იმ მიმართულებით სრულყოფას, რომელიც დამნაშავის უსწრაფეს სიკვდილს გამოიწვევდა. მაგალითად, ავსტრიაში მე-19 საუკუნის დასასრულსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში ჩამოხრჩობის აღსასრულებლად სიკვდილმისჯილი აჰყავდათ სახრჩობელაზე მიდგმულ კიბეზე, ჩამოაცვამდნენ მარყუჟს და აგდებდნენ იქიდან. ჯალათი დამნაშავეს წინასწარ წელზე სპეციალურ ქამარს უკეთებდა, რომელზედაც მიბმული იყო გრძელი თოკი. როდესაც სიკვდილმისჯილს ჯალათი კიბიდან გადმოაგდებდა, მსჯავრ-დებულის ქამარზე მიბმულ თოკზე დაეკიდებოდა ჯალათის თანაშემწე. ფიქრობდნენ, რომ სიმძიმის გაზრდა სწრაფ სიკვდილს იწვევდა. პროფესორ ჰაბერდას აზრით, ასეთი წესით ჩამოხრჩობის დროს სიკვდილმისჯილი სწრაფად კარგავს გრძნობას, თუმცა სიკვდილი 6-14 წუთის შემდეგ დგება.[1]

საინტერესოა, რომ რუმინელი მინოვიჩი 1904 წელს ცდებს ატარებდა საკუთარ თავზე, რათა შეეგრძნო ყოველივე ის, რასაც განიცდიდა ადამიანი ჩამოხრჩობის დროს. მინოვიჩმა დააგინა რა დრო'ში და რა პირობებში ვითარდება სტვენა ყურებში, მხედველობის დაკარგვა, სახის ფერის შეცვლა, სისხლძარღვების ბლოკირება და გონების დაკარგვა. მან თავისი ექსპერიმენტები

---

[1] იხ. М.Н. Гернет. Смертная казнь. М.,1913. с. 114

მხოლოდ მაშინ შეწყვიტა, როდესაც იგრძნო საოცარი ტკივილი ენის ძირში, რომელიც თითქმის თორმეტი დღე გაგრძელდა.[1]

მიუხედავად მთელი რიგი ავტორიტეტული პირების მხარდაჭერისა, ჩამოხრჩობამ მაინც ვერ გაუძლო გამოცდას მისი საიმედოობისა და უმტკივნეულობის თვალსაზრისით. ცნობილი გახდა შემთხვევები, როცა სახრჩობელიდან ჩამოხსნილნი ისევ ცოცხლდებოდნენ. ასეთი ფაქტები აღწერილი იყო როგორც ადრე (მაგალითად, 1440, 1492, 1650 წლებში), ისე მე-19 საუკუნის დასასრულსაც. კერძოდ, 1852 წელს ტურინში და 1880 წელს რააბში (უნგრეთი). ათი წუთის შემდეგ დასჯილი ჩამოხსნეს სახრჩობელიდან და წაიღეს ანატომიის ლაბორატორიაში გასაკვეთად. როცა მისვლისას ფურგონის კარები გააღეს, დაინახეს, რომ დასჯილი ცოცხალი იყო და გაოცებული თვალებით იხედებოდა. მიუხედავად სამედიცინო დახმარებისა, მან მხოლოდ სამი დღე იცოცხლა. ბოსტონში კი სიკვდილმისჯილი ოცდახუთი წუთის განმავლობაში ეკიდა სახრჩობელაზე. სამმა ექიმმა დაადასტურა სიკვდილის ფაქტი. ერთი საათის შემდეგ, როდესაც დასჯილის გვამი გაკვეთეს, ნახეს, რომ გული კიდევ სცემდა.[2] ამასთან დაკავშირებით მოსკოვის უნივერსიტეტის სასამართლო მედიცინის პროფესორი პ. მინაკოვი წერდა, რომ ჩამოხრჩობით დასჯილთა სიცოცხლე არცთუ ისე იშვიათად თავდება არა მარყუჟში, არამედ სამარეშიო. სიკვდილის დადგომა ასეთ შემთხვევებში, აღნიშნავდა იგი, დამოკიდებულია მრავალ ფაქტორზე, კერძოდ, პიროვნების ორგანიზმზე, თუ როგორ მოედება ყელს მარყუჟი, როგორ გადაკვეთს იგი საძილე არტერიებს და ა.შ.

---

[1] ი. ტორვალდი. კრიმინალისტიკის ასი წელი. თბილისი, 1978, გვ. 200

[2] М.Н. Гернет. ციტ. ნაშრომი, გვ. 116

თავის მოკვეთით სიკვდილით დასჯის მომხრეები თვლიდნენ, რომ სიკვდილით დასჯის ეს საშუალება ყველაზე უმტკივნეულოა. ამ მტკიცების საბუთად ისინი მიუთითებდნენ, რომ თავის მოკვეთის დროს მომენტალურად ხდება ძირითადი ნერვული ხაზების გადაჭრა, რაც თავისთავად გამორიცხავს ტკივილის შეგრძნებას. რადგან ნაჯახით ან ხმლით თავის მოკვეთა ხშირად ძალზე მტანჯველი იყო დარტყმის უზუსტობის გამო, ამიტომ მე-18 საუკუნის ბოლოს საფრანგეთში შემოიღეს სპეციალური მოწყობილობა, რომელსაც გილიოტინა ეწოდა მისი გამომგონებლის ექიმ გილიოტენის სახელის მიხედვით. გილიოტინა შედგება ორი ვერტიკალური პარალელური ბოძისაგან, რომლებიც ზემოთ არიან ერთმანეთთან შეერთებული. ამ ორ ბოძს შორის ჩადგმულია მოძრავი დანის პირი, რომელსაც ქვედა მხარე ალესილი აქვს. დანის პირი დიდი სისწრაფით ვარდება და კვეთს თავს მსჯავრდებულს.

პარიზის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტის პროფესორმა გილიოტენმა თავისი წინადადება სპეციალური მექანიკური მოწყობილობით სიკვდილით დასჯის აღსრულების შესახებ პირველად 1789 წელს წარუდგინა საფრანგეთის ეროვნულ კრებას. მაგრამ მან ვერ ჰპოვა მხარდაჭერა საკანონმდებლო ორგანოში. მხოლოდ 1792 წლის 25 მარტის კანონით ჰუმანიზმის მოტივებით შემოიღეს თავის მოკვეთა მექანიკური საშუალებით. პირველად გილიოტინა 1792 წლის 25 აპრილს გამოიყენეს. მას განსაკუთრებით ფართო გასაქანი მიეცა 1793-1794 წლებში იაკობინელთა დიქტატურის მიერ.

თავის მოკვეთის სპეციალური საშუალების — გილიოტინის შემოღებამ კიდევ უფრო განამტკიცა ზემოაღნიშნული იდეის მომხრეთა პოზიციები. მაგრამ სულ მალე მედიკოსებმა დასვეს საოცარი კითხვა, რომელიც ფაქტობრივად თავის მოკვეთის, როგორც უმტკივნეულო დასჯის წინააღმდეგ იყო მიმართული:

ხომ არ გრძელდება სიცოცხლე (რასაკვირველია, გარკვეული დროის განმავლობაში) მოკვეთილ თავში?

მოსაზრება მოკვეთილ თავში სიცოცხლის ხანმოკლე არსებობის შესახებ პირველად გამოითქვა მე-19 საუკუნის დასასრულს და გამოიწვია ცხარე დავა. 1887 წელს სორბონის ფიზიოლოგიის ლაბორატორიის თანამშრომელმა პოლ ლუაიმ გამოაქვეყნა წიგნი, რომელიც სპეციალურად ეძღვნებოდა თავის მოკვეთით სიკვდილით დასჯას. პოლ ლუაიმ მოაწყო გილიოტინა, რომლითაც თავს კვეთდა ცხოველებს და აკვირდებოდა მათ. ექსპერიმენტების შედეგად მკვლევარი მივიდა დასკვნამდე, რომ მოკვეთილ თავზე ორგანოებისა და კუნთების მოძრაობა, მართალია, ქმნიდა აგონიისა და აუტანელი ტანჯვის სურათს, მაგრამ, მისი აზრით, ისინი რეფლექსური ხასიათისაა და მოკვეთილი თავი ვერაფერს გრძნობს. ცოტა მოგვიანებით, კერძოდ, 1905 წელს სასამართლო მედიცინის ცნობილმა პროფესორმა ლაკასანმა იმავე მეთოდით ჩაატარა დაკვირვებები ამჯერად სიკვდილმისჯილის თავზე. ლაკასანი ჩასძახოდა ახლად მოკვეთილ თავს მის სახელს და სიკვდილით დასჯილის თვალების რეაქციის საფუძველზე შესაძლებლად მიიჩნია მოკვეთილ თავში სიცოცხლის ხანმოკლე არსებობა. ამის გამო ლაკასანმა თავის მოკვეთას „ბარბაროსული დასჯა“ უწოდა და მოითხოვა მისი შეცვლა ჩამოხრჩობით.[1]

აღსანიშნავია, რომ 1792 წლის 25 მარტს კანონი გილიოტინის გამოყენების შესახებ საფრანგეთში მოქმედებდა 1981 წლის 9 სექტემბრამდე, სიკვდილით დასჯის სრულ გაუქმებამდე. უკანასკნელი დამნაშავე გილიოტინით საჯაროდ დასაჯეს 1939 წლის 17 ივლისს ვერსალის სასახლესთან, ხოლო გილიოტინა უკანასკნელად გამოიყენეს ამ ქვეყანაში 1977 წლის 10 სექტემბერს.

---

[1] იხ. М.Н. Гернет. მით. ნაშრომი, გვ. 126-127

ადამიანის მოკვლის „ჰუმანური“ საშუალების დასადგენად ფართო მასშტაბის კვლევა-ძიება გაჩაღდა ამერიკის შეერთებულ შტატებში მე-19 საუკუნის ბოლოს. ამ მიზნით ჩამოყალიბდა ორი კომისია. პირველი შეიქმნა 1886 წელს ნიუ-იორკის შტატის საკანონმდებლო კრების დადგენილებით სიკვდილით დასჯის ყველაზე უფრო ადამიანური და მოხერხებული საშუალების გამოძებნის მიზნით, ხოლო მეორე – 1888 წელს ნიუ-იორკის სასამართლო მედიკოსთა საზოგადოების გადაწყვეტილებით ადამიანის მოკვლის ყველაზე ჰუმანური საშუალების დასადგენად.

კომისიათა პროექტებში მხოლოდ აზრთა სხვადასხვაობა აისახა: ერთნი სიკვდილით დასჯის ყველაზე ადამიანურ საშუალებად თვლიდნენ დამნაშავის მოკვლას ციანმჟავის მეშვეობით; მეორენი – მორფის დიდი დოზის შეყვანით; მესამენი უპირატესობას ანიჭებდნენ ნახშირჟანგით დახრჩობას სპეციალურად მოწყობილ ოთახში; მეოთხენი მოითხოვდნენ დამნაშავის სიკვდილით დასასჯელად ისეთი გაზის გამოყენებას, რომელიც ჯერ აძინებს, ხოლო შემდეგ კლავს ადამიანს. მათი აზრით საამისოდ საჭირო იყო დაახლოებით ისეთი საკნის მოწყობა, როგორიც არსებობდა პარიზში მაწანწალა ძაღლების გასანადგურებლად. პროექტში იყო აგრეთვე წინადადება ელექტროდენის საშუალებით სიკვდილით დასჯის შესახებ. როგორც ვხედავთ, ადამიანის მოკვლის „ჰუმანური“ საშუალებები ძალზედ ბევრი აღმოჩნდა.

სამედიცინო საზოგადოების კომისიამ ბოლოს ყურადღება შეაჩერა ელექტროდენით სიკვდილით დასჯაზე და გადაწყვიტა ამ საშუალების უპირატესობის დასადგენად ცდების ჩატარება. ცდები ჩატარდა ედისონის ლაბორატორიასა და კოლუმბიის კოლეჯში 24 ძაღლზე, 2 ხბოსა და 1 ცხენზე. ცნობილმა გამომგონებელმა თომას ალვა ედისონმა, რომელიც ავტორია ტელეგრაფის, ტელეფონის, ვარვარის ნათურის, ფონოგრაფის,

მსოფლიოში პირველი ელექტროსადგურისა და ა.შ., შეძლო დაერწმუნებინა ნიუ-იორკის შტატის სპეციალური კომისია, რომ სიკვდილით დასჯა ელექტროდენით უფრო ჰუმანურია.[1]

საინტერესოა, რომ 1886 წელს საფრანგეთში სენატორმა ჩარტონმა წარადგინა წინადადება „სიკვდილით დასჯის უსისხლო და უმტკივნეულო საშუალების შესახებ" (მხედველობაშია ელექტროდენით დასჯა), მაგრამ იგი საერთოდ არ განუხილავთ.

სიკვდილით დასჯა ელექტროდენით ნიუ-იორკის შტატში 1898 წლის პირველი იანვრიდან შემოიღეს, ხოლო პირველად გამოიყენეს 1890 წლის 26 აგვისტოს ნიუ-იორკის ობორნსკის ციხეში, რომელმაც სათავე დაუდო ელექტროსკამს, როგორც სიკვდილით დასჯის აღსრულების საშუალებას. პირველი, ვინც დასაჯეს ამ მეთოდით იყო ვინმე უილიამ კემლერი, რომელსაც მსჯავრი დასდეს თავისი ცოლის მკვლელობისათვის. აი, რას წერს ამერიკელი ექიმი თავის ანგარიშში ელექტროდენით სიკვდილით დასჯის პირველი ფაქტის შესახებ: „გვპირდებოდნენ, რომ დამნაშავის სიკვდილით დასჯა ელექტროდენით უფრო უკეთესი იქნებოდა, ვიდრე დასჯის სხვა საშუალებანი. მაგრამ როდესაც ტელეგრაფითა და კაბელებით მთელს მსოფლიოში გადაიცა დასჯის ამ სახეობის დეტალები, მთელი ცივილიზებული სამყარო შეაძრწუნა ამ საშინელებამ. დამნაშავე ტანჯვით მოკვდა. მსჯავრდებული გაბედულად წავიდა სიკვდილზე იმ იმედით, რომ იგი ადვილი იქნებოდა. სინამდვილეში კი მოკვდა როგორც დასახიჩრებული ძაღლი. ეს ოპერაცია თავისი სისასტიკით აღემატება ყველაფერ იმას, რაც კი შეიძლება წარმოიდგინოს ადამიანმა. ერთადერთი შვება იყო მხოლოდ ის, რომ სიკ-ვდილმისჯილმა ელექტროდენის პირველი დარტყმის შემდეგ დაკარგა გრძნობა. პირველი დარტყმიდან მეორემდე, რომელიც

---

[1] М. Н. Гернет. Цит. ნაშრომი, გვ. 127-128; А. Р. Лаврин . Хроники Харона. М.,1993. с.132.

სასიკვდილოა, განვლო 5 წუთმა და 25 წამმა, რაც არ ჩაითვლება მცირე დროდ. ამის გამო ელექტროდენით დასჯა არ შეიძლება მივიჩნიოთ სიკვდილით დასჯის ადვილ, სწრაფ და როგორც ზოგიერთები ამტკიცებენ „სასიამოვნო" საშუალებად."[1]

ელექტროდენით სიკვდილით დასჯილი ცნობილი პიროვნებები არიან მუშათა მოძრაობის მონაწილენი საკო და ვანცეტი, აგრეთვე ცოლ-ქმარი ჯულიუს და ეტელ როზენბერგები, რომლებსაც ბრალი დაედოთ საბჭოთა კავშირის სასარგებლოდ ჯაშუშობაში. დღეისათვის ელექტროსკამი სიკვდილით დასჯის ყველაზე გავრცელებული სახეობაა ამერიკის შეერთებულ შტატებში.[2]

დროთა განმავლობაში ელექტროდენით სიკვდილით დასჯამ ცვლილებები განიცადა, მაგრამ ვერც ამ საშუალებამ გაუმართლა იმედები სიკვდილით დასჯის ჰუმანიზაციის მომხრეებს. როგორც სიკვდილით დასჯის სხვა საშუალებებს, ისე ელექტროდენით დასჯასაც აღმოაჩნდა მნიშვნელოვანი ხარვეზები. სხვადასხვა ადამიანის ორგანიზმის თავისებურებების, აგრეთვე სიკვდილით დასჯის აღსრულების მოწყობილობის გაუმართაობის თუ სხვა ფაქტორების გამო ელექტროდენით სიკვდილით დასჯა ზოგჯერ სიკვდილმისჯილისათვის გაუმართლებელი ტანჯვის მიყენებასთან არის დაკავშირებული. მაგალითად 1983 წელს ალაბამას შტატში ჯონ ლუი ევანსის სიკვდილით დასჯისას, ვიდრე მსჯავრდებულის სიკვდილის ფაქტს დააფიქსირებდნენ, 14 წუთის განმავლობაში სამჯერ იქნა გამოყენებული 1900 ვოლტის ძაბვის დენი. 1984 წელს ჯორჯიის შტატში ალფა სტივენსის სიკვდილით დასჯისას კი 17 წუთში 5-ჯერ გახდა საჭირო ელექტროდენის მიწოდება.

---

[1] П. И. Люблинский. Смертная казнь в Северной Америке. "Журнал уголовного права и процесса". 1912, №1,с.76

[2] Г.З.Анашкин. Смертная казнь в капиталистических государствах (историко-правовой очерк), "Юридическая литература", М., 1971, с.116; В.Е.Квашис. Смертная казнь в США, "Государство и право", 1996, №9,с. 103-112

ასეთი შემთხვევები მუდმივ პოლემიკას იწვევენ კანონმდებლებსა და ფართო საზოგადოებაში ელექტროდენით სიკვდილით დასჯის „ჰუმანურობისა“ და მიზანშეწონილობის შესახებ.

სიკვილით დასჯის „ჰუმანური“ საშუალების გამოგონების კიდევ ერთი ცდაა „სასიკვდილო ინექცია“. პირველად იგი კანონმდებლობით შემოიღეს 1977 წელს ოკლაჰომასა და ტეხასის შტატებში. პირველად ამ მეთოდით დასაჯეს ვინმე ჩარლზ ბრუქსი 1982 წელს ტეხასში. სიკვდილით დასჯის ეს საშუალება გამოიყენება აშშ-ს 19 შტატში.

სასიკვდილო ინექციით სიკვდილით დასჯის აღსრულება ხდება სიკვდილმისჯილის ვენაში დამბლადამცემ ქიმიურ პრეპარატებთან ერთად სწრაფადმოქმედი ბარბიტურატის სასიკვდილო დოზის გადასხმით. სიკვდილით დასჯის აღსრულების ეს მეთოდი ზოგვაგონებს საერთო დანიშნულების ტკივილგამაყუჩებელი პრეპარატის გამოყენების სამედიცინო პროცედურას.

ანტიკურ სამყაროში სიკვდილით დასჯის ამ სახეობის ანალოგს წარმოადგენდა დასჯა თვითმკვლელობით საწამლავის მიღების საშუალებით. ძველ საბერძნეთში თავისუფალ ადამიანს სიკვდილით სჯიდნენ საწამლავის – ციკუტას მიცემით, რასაც ზოგჯერ „ადვილ ბერძნულ სიკვდილსაც“ უწოდებდნენ, რადგანაც იგი დიდ ტკივილებს არ იწვევდა. ამ მეთოდით სიკვდილით დასჯის ყველაზე ცნობილი ფაქტია ბერძენი ფილოსოფოსის სოკრატეს დასჯა. პლატონი ფედონში შემდეგნაირად აგვიწერს ციკუტას მიცემით სოკრატეს სიკვდილს: როცა მას ჯალათმა საწამლავით სავსე ფიალა მიაწოდა, სოკრატემ იგი დიდი სიმშვიდით მიიღო, სახის გამომეტყველების შეუცვლელად მიიტანა პირთან და ყოველგვარი იძულების გარეშე მეტად მსუბუქად დალია. შემდეგ სოკრატემ დაიწყო ბოლთის ცემა და როცა იგრძნო, რომ ფეხები დაუმძიმდა, გულალმა დაწვა, როგორც ეს ჯალათმა უბრძანა. მალე ჯალათმა მას დაუწყო წვივების მოსინჯვა თითებით,

ძლიერად დააჭირა თითი და ჰკითხა: გრძნობ თუ არა? — არა, უპასუხა სოკრატემ. ამის მერე იგი დაბლიდან მაღლა აყოლებით თითებით უსინჯავდა ბარძაყს და ჩვენ გვაჩვენებდა თანდათან როგორ ცივდებოდა და შეშდებოდა სოკრატე. სოკრატე თვითონაც შეეხო თავის სხეულს და ჩაილაპარაკა, რომ როდესაც ეს გაშეშება მივა გულამდე, მაშინ ყველაფერი გათავდებაო. სხეულის ქვედა ნაწილი მთლიანად გაცივდა; მაშინ სოკრატემ გადაიხადა საბურველი და თქვა (ეს იყო მისი უკანასკნელი სიტყვა): —კრიტონ! ჩვენ ასკლეპიოსს (ჯანმრთელობის ღმერთს) მამალი უნდა შევწიროთ და არ დაგავიწყდეს; უეჭველად, უპასუხა კრიტონმა, მაგრამ არ გინდათ კიდევ რამე სთქვათ? ამ სიტყვებზე პასუხი უკვე აღარ იყო.[1]

ზემოაღნიშნული მიმართულებით კაცობრიობის ფანტაზიის კიდევ ერთი ნაყოფია გაზით მოწამლვა. ადამიანის მოკვდინების ნაცისტურ მეთოდებთან აშკარა მსგავსების მიუხედავად, იგი კანონმდებლობით იქნა შემოღებული ამერიკის შეერთებულ შტატებში. ამ მეთოდის მიხედვით მსჯავრდებულს დააბამენ ჰერმეტულ კამერაში მოთავსებულ სკამზე და შეუშვებენ ციანიდის გაზს. მსჯავრდებულის მკერდზე მიმაგრებული სტეტოსკოპის მეშვეობით ექიმი, რომელიც მომიჯნავე ოთახში იმყოფება, ყურთსასმენის მეშვეობით ადასტურებს სიკვდილის ფაქტს.

საქართველო არ გამოირჩეოდა სიკვდილით დასჯის სახეობების მრავალფეროვნებით, არც სიკვდილით დასჯის კვალიფიციური სახეობებისადმი მიდრეკილება გამოუჩენია ჩვენს კანონმდებელს. განვლილი ეპოქის საკანონმდებლო აქტებსა და პრაქტიკაში დაფიქსირებულია სიკვდილით დასჯის მხოლოდ შემდეგი სახეობები: ჩაქოლვა, თავის მოკვეთა, ჩამოხრჩობა და კლდიდან

---

[1] ციტირებულია: მათე ალექსიშვილი. მონობა და მონათმფლობელური იდეოლოგია ანტიკურ საქართველოში. „განათლება", თბილისი, 1974, გვ. 212

გადმოგდება.

საქართველოში ჩაქოლვის გამოყენების შემთხვევის შესახებ გვამცნობს ერთ-ერთი უძველესი ჰაგიოგრაფიული ძეგლი „ცხრა ძმა კოლაელთა მარტვილობა“ (მე-5 საუკუნე ახ. წ.). თხზულება საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელებას ასახავს. მასში გადმოცემულია, თუ როგორ ჩაქოლეს ცხრა ძმა ქრისტიანული სარწმუნოების მიღებისათვის.[1]

ჩაქოლვა გამოიყენებოდა აგრეთვე სქესობრივი დანაშაულისთვისაც. მაგალითად, სამთავნელის სარგოს გარიგების 1459 წლის წიგნში ნათქვამია: ნათესავთან სქესობრივი კავშირისათვის დამნაშავენი „ქვით ჩაიქოლონო“.[2]

საქართველოში სიკვდილით დასჯა თავის მოკვეთით დაწესებული იყო მეფის შეურაცხყოფისათვის. თამარ მეფის ისტორიკოსი — „ისტორიანი და აზმანი შარავანდედთანის“ ავტორი წერს, რომ რუმის სულთანმა საქართველოს მეფეს ელჩის პირით მუქარა შემოუთვალა: „და ვითარ მოვიდა მოციქული და შეიყვანეს მეფეს თანა თამარს წინაშე, წიგნი მისცა და წარსდგა, იწყო არა-საკადრებელთა სიტყუათა თქმად „უკეთუ მეფემან თქვენმან დაუტეოს სჯული, იპყრას სულტანმა ცოლად; და უკეთუ არა დაუტევოს სჯული, იყოს ხარჭად სულტნისა!“ ვითარ ამპარტავნად იტყოდა სიტყუათა ამათ, წარმოდგა ზაქარია ამირსპარსალარი და უხეთქა ხელითა პირსა, და ვითარცა მკუდარი დაეცა და იდგა. ვითარ აზიდნეს და ამართეს და ცნობად მოვიდა, რქუა ზაქარია: „თუ მოციქული არ იყავ, პირველად ენისა აღმოკვეთა იყო შენი სამართალი და მერელა თავისა, კადნიერებად კადნიერებისათვის“. ამის მიუხედავად ელჩი „შემოსეს და ნიჭი

---

[1] იხ. გ. ნადარეიშვილი. სიკვდილით დასჯა და მისი სახეები XI-XII საუკუნეების საქართველოში, „მაცნე“, 1967, № 6, გვ. 98-99.

[2] ი. დოლიძე. ძველი ქართული სამართალი, თბილისი, 1953, გვ. 244

უბოძეს“, მაგრამ „წარგზავნეს პასუხითა მწუავითა“.[1] როგორც აღნიშნული წყაროდან ირკვევა, მეფის სიტყვიერი შეურაცხყოფისათვის საქართველოში ორმაგი სასჯელი ყოფილა დაწესებული: ენის მოჭრა და თავის მოკვეთა. ენის მოჭრა ამ შემთხვევაში, როგორც ლიტერატურაში აღნიშნავენ, დამატებითი სასჯელია. ძირითადი სასჯელი კი მეფის შეურაცხყოფისათვის სიკვდილით დასჯა იყო თავის მოკვეთით.[2]

თავის მოკვეთა საქართველოში დაწესებული იყო აგრეთვე ღალატისათვის. ლაშა გიორგის დროინდელი მემატიანის სიტყვით, დემეტრე მეფემ „აბულეთის ძესა ივანეს თავი მოჰკუეთა ჩხერეს მერეს მეოცესა წელიწადსა მეფობისა მისისა“.[3] დავით ბატონიშვილის სამართლის მიხედვით კი „რომელიც დაკარგავს დროშასა და ზარბაზანსა, და უკეთუ ჰქმნას ესე სარდალმან ორგულებით, მაშინ მოყვანილ იქმნას ერთა წინაშე და ემხილოს ორგულებისათვის მისისა, და მოჰკვეთონ მას თავი“.[4]

ჩამოხრჩობას ძველ ქართულ სამართალში სხვადასხვა ტერმინით აღნიშნავდნენ: „ძელსა ზედა ჩამორჩობა“, „ძელსა ზედა დამოკიდება“, ან მარტივად „ჩამორჩობა“.[5]

ჩამოხრჩობა საქართველოში მეკობრეობისა და განმეორებით ქურდობისათვის იყო დაწესებული. გიორგი III-ის 1170 წლის სიგელში ნათქვამია: „თუ მრავალჯერ ეპაროს მას კაცსა, ანუ ჩამოარჩონ ჩუენთა ჩენილთა, ანუ გაპატიჟონ“.[6]

კათალიკოსთა სამართლის მე-2 და მე-3 მუხლები კი ისეთი

---

1 ქართლის ცხოვრება, ტ. II, თბილისი, 1959, ს. ყაუხჩიშვილის რედ., გვ. 94-95

2 გ. ნადარეიშვილი, მით. ნაშრომი, გვ. 96

3 ივ. ჯავახიშვილი. ქართული სამართლის ისტორია, წიგნი მეორე, ნაკვეთი პირველი, ტფილისი, 1928, გვ. 521

4 სამართალი ბატონისშვილის დავითისა. დფურცელაძის რედ., თბილისი 1964, გვ. 32-33

5 ივ. ჯავახიშვილი. მით. ნაშრომი, გვ. 520-521

6 საქართველოს სიძველენი, ტ.III დამატება, ტფილისი, 1926, გვ. 5-6

მძიმე დანაშაულისათვის, როგორიცაა „კაცის გაყიდვა“ და „ეკლესიის მკრეხელობა“, ადგენს — დამნაშავე „ძელსა მიეცეს“, ანუ ჩამოხრჩობილ იქნესო.[1]

კლდიდან გადმოგდებით სიკვდილით დასჯის პრაქტიკას ვხვდებით მე-13 საუკუნის საქართველოში. ამის შესახებ ერთადერთი ცნობა დაცული აქვს ჟამთააღმწერელს. მისი სიტყვით თორღვა პანკელი განდგომისათვის „შეიპყრა ჯიქურმან განზრახვითა დედოფლისათა ... და წარიყუანეს კლდეკართა და გადმოაგდეს“.[2]

ძველი ქართული სამართალი არ იცნობს დამნაშავის ცეცხლში დაწვას, როგორც სიკვდილით დასჯის სახეობას. ჟამთააღმწერლის ცნობით „ცეცხლითა დაწვა“ მონღოლებს ჰქონიათ წესად: „კაცი იგი მომკულელი სულტანისა მონღოლებმა ცეცხლითა დაწვეს“.[3]

თანამედროვე ქვეყნებში სიკვდილით დასჯის სახეობებად გამოიყენება ჩამოხრჩობა და დახვრეტა. დახვრეტა უპირატესად გამოიყენება სამხედრო და ომის დროს ჩადენილი დანაშაულისათვის (ზოგიერთ ქვეყანაში). გარდა ამისა, საუდის არაბეთში, იემენში, კონგოში, კატარზე, მავრიტანიაში, პაკისტანში, სუდანში — ჩაქოლვა, ხოლო ამერიკის შეერთებულ შტატებში: ელექტროსკამი, გაზით მოწამლვა, მომწამვლელი ინექცია. ამრიგად, საბოლოო ანგარიშში, ამჟამად მსოფლიო ქვეყნებში გამოიყენება სიკვდილით დასჯის შვიდი სახეობა: ჩამოხრჩობა, თავის მოკვეთა, ჩაქოლვა, გაზით მოწამლვა, ელექტროსკამი, მომწამვლელი ინექცია. საქართველოს ამჟამად მოქმედი კანონმდებლობით სიკვდილით დასჯის სახეობად დადგენილია დახვრეტა.

---

1 ი. დოლიძე. ძველი ქართული სამართალი, თბილისი, 1953, გვ. 244

2 ივ. ჯავახიშვილი. მით. ნაშრომი, გვ. 521

3 ივ. ჯავახიშვილი. მით. ნაშრომი, გვ. 521

ვიდრე კაცობრიობა სიკვდილით დასჯის ზემოაღნიშნულ საშუალებებამდე მივიდოდა, მათ გაიარეს პროგრესის ყველა ის საფეხური, რომელიც შრომის იარაღებმა განვლეს: პირველყოფილი ქვით ჩაქოლვიდან ნაჯახზე გადავიდნენ, ხოლო ნაჯახი გილიოტინით — მანქანით შეცვალეს, რომელიც ჯალათს მოჰყავს მოქმედებაში და მხოლოდ ამის შემდეგ ტექნიკის უკანასკნელ სიტყვას ელექტროდენს მიმართეს. არც სასიკვდილო ინექცია და გაზის კამერა გამორჩენიათ მხედველობიდან.

სიკვდილით დასჯის მრავალსაუკუნოვანი არსებობის მანძილზე მისი აღსრულების საშუალებები საოცრად იცვლებოდა: სიკვდილით დასჯის მარტივი საშუალებებიდან, რომლებსაც კაცობრიობის ისტორიის ადრეულ საფეხურზე იყენებდნენ, თანდათან, დროთა განმავლობაში უფრო რთულსა და სასტიკ საშუალებებზე გადადიოდნენ, რამაც თავის აპოგეას შუა საუკუნეებში მიაღწია, როდესაც დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლის მთავარი საშუალება სიკვდილით დასჯა გახდა.

ჩვენი ეპოქის კრიმინალისტები და კანონმდებლები ყველანი ერთხმად წინააღმდეგი არიან დამნაშავის ცოცხლად დამარხვის, სარზე ჩამოცმის, ცეცხლში დაწვის, მაგრამ გაუგებარი არათანმიმდევრულობის გამო ისინი იწონებენ თავის მოკვეთას, ჩამოხრჩობას, დახვრეტას, ელექტროდენით დასჯას. ზოგიერთი მთელი მონდომებით ცდილობს მეცნიერული არგუმენტები მოუძებნოს სიკვდილით დასჯის ამა თუ იმ საშუალების გამოყენებას და ამავე დროს მიუთითებს, რომ ამას აკეთებს ჰუმანიზმის მოთხოვნების გათვალისწინებით. როგორც ვხედავთ, ისინი გამოსავალს ხედავენ სიკვდილით დასჯის საუკეთესო საშუალების გამოძებნაში, რაც შუა საუკუნეებში დაბრუნებას ნიშნავს, როდესაც სიკვდილით დასჯის ფორმებსა და საშუალებებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა. მათ უნდა შევახსენოთ,. რომ სიკვდილით დასჯის არსს ვერ შეცვლის მხოლოდ ის გარემოება, თუ რა

ფორმით და რა საშუალებით მოხდება მისი აღსრულება. იგი ყოველთვის იყო და დარჩება ადამიანის ლეგალიზებულ მკვლელობად.

დანაშაულობანი, რომელთა ჩადენა ისჯება სიკვდილით

სიკვდილით დასჯის გამაფრთხილებელ მნიშვნელობაზე გაზვიადებული შეხედულებები სასჯელის ამ სახეობის ფართოდ გამოყენების ერთ-ერთი ძირითადი საფუძველი გახდა მრავალი ქვეყნის სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში. ამიტომ იყო, რომ ძველი ქვეყნების კანონების მიხედვით სიკვდილით დასჯა უმნიშვნელო სამართალდარღვევებისთვისაც კი იყო დაწესებული. მაგალითად, ძველ რომში სიკვდილით ისჯებოდა მოვალე, რომელსაც არ გამოისყიდდნენ ან არ ყიდულობდნენ. სიკვდილით ისჯებოდა აგრეთვე ის, ვინც შეთხზავდა ან შეასრულებდა სხვის შესახებ ცილისმწამებლურ სიმღერებს. ძველ საბერძნეთში მკვლელობის თანაბრად სიკვდილით ისჯებოდა ბოსტნეულისა და ხილის ქურდობა. ამ მხრივ განსაკუთრებული სისასტიკით გამოირჩეოდა დრაკონტის კანონები (621 წ. ჩვ. წ-მდე). პლუტარქე გვატყობინებს, რომ „ეს კანონები მეტისმეტად სასტიკი იყო და თითქმის ყველა დანაშაულისათვის მხოლოდ ერთ სასჯელს — სიკვდილს ითვალისწინებდა. ზარმაცობაში მხილებულნიც კი სიკვდილით ისჯებოდნენ და მწვანილის ან ხილის ქურდებიც მკრეხელთა ან კაცისმკვლელთა თანაბარ სასჯელს იღებდნენ. აი, ამის გამო, შემდეგ ხანებში დიდი მოწონება დაიმსახურა დემადეს სიტყვამ. დემადე ამბობდა: დრაკონტმა თავისი კანონები მელნით კი არა, სისხლით დაწერაო. თვითონ დრაკონტმა, როცა ჰკითხეს, ყოველგვარი დანაშაულისათვის სიკვდილით დასჯა რატომ დააწესეო, ასეთი პასუხი გასცა: მცირე დანაშაულის

ჩამდენი, ჩემი აზრით, ამის ღირსია, მსხვილ დანაშაულთათვის კი უფრო დიდი სასჯელი ვერ მოვიგონეო“.[1]

ინგლისში მე-16 საუკუნეში სიკვდილით ისჯებოდა ერთ შილინგზე მეტი ღირებულების ნივთის ქურდობა, სხვის ტყეში ხის მოჭრა და სხვ. მე-17 საუკუნის შუა ხანებში კი სიკვდილით დასჯა დაწესებული იყო დანაშაულის 160 სახეობისათვის. შემდგომ პერიოდში ეს რაოდენობა კიდევ უფრო გაიზარდა. საფრანგეთში მე-18 საუკუნის ბოლოს, რევოლუციის წინ სიკვდილით ისჯებოდა დანაშაულის 115 შემადგენლობა. სიკვდილით ისჯებოდა არა მარტო ისეთი დანაშაულები, როგორიცაა მკვლელობა, ყაჩაღობა, ცეცხლის წაკიდება, ყალბი ფულის მოჭრა, და ა.შ., არამედ სხვადასხვა სახის სიყალბე, ქურდობა, თუნდაც უმნიშვნელო ქონებისა, თუ კი ჩადენილი იყო განმეორებით, თაღლითობა, მრუშობა, სისხლის აღება, სისხლის აღრევა, ცხოველთმავლობა, მამათმავლობა, მუქარის ზოგიერთი სახეობა, ციხიდან გაქცევაში ხელის შეწყობა, დუელი, ცრუმოწმეობა და სხვ. სიკვდილით ისჯებოდა ასევე ხის მოჭრა ნაკრძალში, მეფისათვის თხოვნის მიცემა დადგენილი წესის დარღვევით და სხვ.[2]

ასეთი მაგალითების მოყვანა მრავლად შეიძლება. ამიტომ გადაჭარბებული არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ ალბათ არ არსებობს დანაშაული, რომლისთვისაც ამა თუ იმ პერიოდში გათვალისწინებული არ ყოფილიყო სიკვდილით დასჯა.

რა მდგომარეობაა ამჟამად? დღეისათვის მსოფლიო ქვეყნების კანონმდებლობით საბოლოო ანგარიშში სიკვდილით დასჯა გათვალისწინებულია 30 სახეობის დანაშაულისათვის. სიკვდილით ისჯება ძირითადად პიროვნების სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული — განზრახ მკვლელობა, სახელმწიფო

---

[1] პლუტარქე. რჩეული ბიოგრაფიები. თბილისი, 1975, გვ. 155

[2] А. Ф. Кистяковский. Исследование о смертной казни. С.-Петербург, 1896, с. 154-160

და სხვა პოლიტიკური დანაშაული — სამშობლოს ღალატი, ტერორისტული აქტი, დივერსია. სასჯელის უმაღლესი ზომა დაწესებულია აგრეთვე საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისათვის — ყაჩაღობისათვის, სახელმწიფო ქონების მითვისებისათვის (ერაყი, ჩინეთი, ირანი, კენია, სირია, უგანდა), ქალის მიერ ცოლქმრული ერთგულების ღალატისათვის (ირანი, საუდის არაბეთი), პროსტიტუციისათვის (ირანი), საროსკიპოების შენახვისა და პორნოგრაფიული ფილმების დემონსტრირებისათვის (ჩინეთი), ადამიანის გატაცებისათვის (ჩინეთი, მალაიზია), გაუპატიურებისათვის (ჩინეთი, ეგვიპტე, სირია, ტაილანდი, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკა, გაერთიანებული არაბთა ემირატები), ნარკოტიკული ნივთიერებებით ვაჭრობისათვის (ჩინეთი, ირანი, საუდის არაბეთი, სინგაპური, სირია, ტაილანდი) და სხვ.[1]

ძველ ქართულ სამართალში, როგორც ფეოდალურ სამართალში, რა თქმა უნდა, სიკვდილით დასჯა გათვალისწინებული იყო და გამოიყენებოდა კიდევაც მთელი რიგი დანაშაულობებისათვის. მაგრამ თუ მას იმავე ეპოქის სხვა ქვეყნების კანონმდებლობას და პრაქტიკას შევადარებთ, უდავოა, რომ ამ თვალსაზრისით ქართული სამართალი უფრო ჰუმანური და მოკრძალებულია სასჯელის ამ სახეობის გამოყენებაში. ქართული სამართლის მიხედვით სიკვდილით დასჯა გათვალისწინებული იყო მეფისა და სახელმწიფოს ღალატისათვის, მეფის საჯარო სიტყვიერი შეურაცხყოფისათვის, მკვლელობისათვის, ყაჩაღობა-მეკობრეობისა და განმეორებითი ქურდობისათვის.

საქართველოს ამჟამად მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსით საკვდილით დასჯა გათვალისწინებულია შემდეგი დანაშაულობებისათვის: გენოციდი (65[1] მუხლი), ტერორისტული აქტი

---

[1] Когда убивает государство... Смертная казнь против парв человека. М., 1989, с. 81

(67-ე მუხლი), ტერორისტული აქტი უცხოეთის სახელმწიფოს წარმომადგენლის წინააღმდეგ (68-ე მუხლი), დივერსია (69-ე მუხლი), განზრახ მკვლელობა, ჩადენილი დამამძიმებელ გარემოებებში (104-ე მუხლი), საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველი პოლიციის მუშაკის ან სახალხო რაზმელის სიცოცხლის ხელყოფა (209[1] მუხლი) და წინააღმდეგობის გაწევა უფროსისათვის ან მისი იძულება დაარღვიოს სამსახურებრივი მოვალეობა (258-ე მუხლი).

სიკვდილით დასჯის გამოყენების სტატისტიკა

სიკვდილით დასჯა ყველაზე მეტად პოლიტიკური და რელიგიური დანაშაულობებისათვის იქნა გამოყენებული. მაგალითად, ესპანეთში ინკვიზიციის პერიოდში სიკვდილით დასაჯეს დაახლოებით 50 ათასი ადამიანი. ვოლტერის გამოანგარიშებით დასავლეთ ევროპაში დაწვეს 100 ათასამდე ჯადოქარი, საბჭოთა კავშირში პოლიტიკური რეპრესიების შედეგად სიკვდილით დასაჯეს მილიონობით ადამიანი.

თანამედროვე მსოფლიოს იმ ქვეყნებში, სადაც 1985-1988 წლებში სიკვდილით დაისაჯა 50-ზე მეტი ადამიანი, საჯელის ამ სახეობის გამოყენების რაოდენობრივი მაჩვენებელი შემდეგ სურათს იძლევა: მალაიზია –52, საბჭოთა კავშირი – 63, აშშ –66, პაკისტანი –115, საუდის არაბეთი –140, სომალი –150, ნიგერია –439, ჩინეთი –500, სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკა –537, ირანი –743. ამ 10 ქვეყნის სტატისტიკური მონაცემები შეადგენენ ზემოაღნიშნულ წლებში მსოფლიოში მთლიანად სიკვდილით დასჯის გამოყენების საერთო რაოდენობის 83 პროცენტს.[1]

---

1. Когда убивает государство... Смертная казнь против нарв человека. М., 1989, с. 408

დამნაშავეობის საერთოდ და, რაღა თქმა უნდა, სიკვდილით დასჯის გამოყენების სტატისტიკა საბჭოთა საქართველოში, ისე როგორც მთელს საბჭოეთში, 1934 წლიდან მოყოლებული არ ქვეყნდებოდა. საბჭოთა კავშირში პირველად სიკვდილით დასჯის სტატისტიკა ჩვენ გამოვაქვეყნეთ 1991 წელს. ეს ფაქტი სათანადოდ აღნიშნა ისეთმა ავტორიტეტულმა საერთაშორისო ორგანიზაციამ, როგორიცაა „საერთაშორისო ამნისტია". მან 1994 წელს სპეციალური გამოკვლევაც გამოაქვეყნა საქართველოში სიკვდილით დასჯის მდგომარეობის შესახებ. ჩვენი მონაცემებით 1980-1991 წლებში საქართველოში სიკვდილით დასჯა შეეფარდა 124 ადამიანს, აქედან სასჯელი აღსრულდა 65 პირის მიმართ. განაჩენთა უმეტესობა გამოტანილი იყო დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი განზრახი მკვლელობისათვის, თუმცა 6 განაჩენი დადგენილი იყო ეკონომიკური ხასიათის დანაშაულობებისათვის, რომლებიც არ იყვნენ დაკავშირებული ძალადობასთან. 1994-1995 წლებში საქართველოში სიკვდილით დაისაჯა 14 ადამიანი. 1997 წლისათვის საქართველოში 54 სიკვდილმისჯილი იყო.

უაღრესად მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ საქართველოს პრეზიდენტმა 1997 წლის 25 ივლისს გამოსცა განკარგულება, რომლითაც ჰუმანიზმის პრინციპების გათვალისწინებით შეიწყალა ორმოცდათოთხმეტივე სიკვდილმისჯილი და მათ სიკვდილით დასჯა შეუცვალა 20 წლით თავისუფლების აღკვეთით.[1]

საზოგადოებრივი აზრი სიკვდილით დასჯის შესახებ

საზოგადოება, როგორც წესი, მომხრეა სიკვდილით დასჯის გამოყენებისა: ამას მოწმობს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში

[1] გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა", 1997 წლის 26 ივლისი

ჩატარებული სოციოლოგიური გამოკვლევები. ძირითადი არგუმენტი, რომლის გამოც საზოგადოება მხარს უჭერს სიკვდილით დასჯის შენარჩუნებას, არის ის, რომ თითქოს სასჯელის ამ სახეობას აქვს დიდი გამაფრთხილებელი მნიშვნელობა. მაგალითად, იაპონიის პრემიერ-მინისტრის კანცელარიის მიერ ბოლო წლებში ჩატარებული საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვით რესპოდენტთა 71 პროცენტი მომხრეა სიკვდილით დასჯის შენარჩუნებისა. ამასთან, გამოკითხულთა 61 პროცენტი მხარს უჭერს სიკვდილით დასჯას მისი გამაფრთხილებელი მნიშვნელობის გამო.

საზოგადოებრივი აზრის ზოგიერთი გამოკითხვა, რომელიც მრავალი წლის მანძილზე სისტემატურად ტარდებოდა, მოწმობს, რომ სიკვდილით დასჯის გაუქმებას თუ თავდაპირველად არ ეთანხმებოდა გამოკითხულთა უმრავლესობა, დროთა განმავლობაში იგი მათთვის მისაღები ხდება. მაგალითად, გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში სიკვდილით დასჯის გაუქმების შემდეგ სტაბილურად მცირდება სასჯელის ამ სახეობის მომხრეთა რიცხვი. 1959 წელს, ე.ი. სიკვდილით დასჯის გაუქმებიდან ათი წლის შემდეგ, გამოკითხულთა 55 პროცენტი იწონებდა სიკვდილით დასჯას, ხოლო 30 პროცენტი წინააღმდეგი იყო. 1973 წელს კი სიკვდილით დასჯის მომხრეთა რაოდენობა 30 პროცენტამდე შემცირდა, 1980 წელს – 26 პროცენტამდე, 1983 წელს – 24 პროცენტამდე, ხოლო 1986 წელს 22 პროცენტი შეადგინა, მაშინ, როცა გამოკითხულთა 55 პროცენტი სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგ გამოვიდა. ამრიგად, სიკვდილით დასჯის თაობაზე საზოგადოებრივი აზრის თანაფარდობა 1950 წლის შედეგებთან შედარებით სრულიად საწინააღმდეგო გახდა.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში გამოკითხულთა 70 პროცენტი სტაბილურად მომხრეა სიკვდილით დასჯისა. ამის

გამო უკანასკნელ წლებში ზოგიერთ შტატში სიკვდილით დასჯა აღადგინეს კიდეც. ინგლისში 1969 წლის შემდეგ, როდესაც სიკვდილით დასჯა გააუქმეს, საზოგადოებრივი აზრის გავლენით პარლამენტში 18-ჯერ წამოჭრეს საკითხი სიკვდილით დასჯის აღდგენის შესახებ. უკანასკნელი დისკუსია 1987 წელს გაიმართა. მიუხედავად იმისა, რომ პრემიერ-მინისტრმა მ. ტეტჩერმა მხარი დაუჭირა სიკვდილით დასჯის აღდგენას, დიდი ბრიტანეთი მაინც დარჩა იმ ქვეყნების რიცხვში, სადაც სიკვდილით დასჯა გაუქმებულია.[1]

საქართველოში სიკვდილით დასჯის შესახებ საზოგადოებრივი აზრის გამოკვლევა იშვიათად ხდებოდა. 1996 წელს ჩატარებული გამოკითხვის შედეგების მიხედვით სიკვდილით დასჯის გაუქმების მომხრეა გამოკითხულთა 38 პროცენტი, ხოლო წინააღმდეგია 47 პროცენტი. საყურადღებოა, რომ სიკვდილით დასჯის გაუქმებას მხარს უჭერს შემოქმედებითი ინტელიგენციის 70 პროცენტი, სამეცნიერო ინტელიგენციის 35 პროცენტი, სტუდენტობის 23 პროცენტი, ხოლო მეცნიერ-იურისტთა 4 პროცენტი.

სიკვდილით დასჯის მოწინააღმდეგეები ძირითადად რელიგიური მოტივებით ხელმძღვანელობენ. მოწინააღმდეგეთა 71 პროცენტს მიაჩნია, რომ სიკვდილით დასჯა უნდა გაუქმდეს, რადგანაც არსებობს ქრისტიანული მცნება „არა კაც ჰკლა". სიკვდილით დასჯის ქართველ მომხრეებს მიაჩნიათ, რომ ამ სასჯელის გაუქმების შემთვევაში გაიზრდება დამნაშავეობა (80 პროცენტი). სიკვდილით დასჯის გაუქმების შემთხვევაში გამოკითხულთა 49 პროცენტი მხარს დაუჭერს მძიმე დანაშაულისათვის სამუდამო პატიმრობის შემოღებას.[2]

---

1 Когда убивает государство... Смертная казнь против прав человека. М., 1989. с. 57-59

2 საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვა ჩაატარა სახელმწიფო კანცელარიის საზოგადოებრივი აზრის კვლევის განყოფილებამ.

სიკვდილით დასჯის საერთაშორისოსამართლებრივი ასპექტები

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის წევრი სახელმწიფოების განსაკუთრებული ყურადღების საგანი გახდა ადამიანის უფლებათა დაცვის და მათ შორის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი უფლების – სიცოცხლის უფლების პრობლემა. სიცოცხლის უფლება, თავის მხრივ, უშუალოდაა დაკავშირებული სიკვდილით დასჯის პრობლემასთან, ამიტომ გაეროსა და სხვა რეგიონალური სახელმწიფოთაშორისი ორგანიზაციების მიერ მიღებულ საერთაშორისოსამართლებრივ აქტებში სულ უფრო მეტი ყურადღება ეთმობოდა სიკვდილით დასჯის მიმართებას ადამიანის სიცოცხლის უფლებასთან და საერთოდ სიკვდილით დასჯის გამოყენების სამართლებრივ საკითხებს.

სიცოცხლის უფლება პირველად დააფიქსირა „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციამ", რომელიც გაეროს გენერალური ასამბლეის მესამე სესიამ მიიღო 1948 წლის 10 დეკემბერს.[1]

დეკლარაციის მე-3 მუხლის თანახმად „ყოველ ადამიანს აქვს სიცოცხლის, თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება". ამასთანავე დეკლარაცია მიუთითებს, რომ „არავინ არ უნდა ეწამოს, არავინ არ უნდა დაისაჯოს სასტიკად, არაადამიანურად, მისი ღირსების დამამცირებელი საშუალებებით" (მე-5 მუხლი).

უფრო კონკრეტულად შეეხო ამ პრობლემას ევროპის კონვენცია

---

[1] Права человека. Сборик международних документов. Изд_во МГУ, 1986, с 21-29.

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ, რომელიც 1950 წლის 4 ნოემბერს მიიღო ევროსაბჭომ და ძალაში შევიდა 1953 წლის 3 სექტემბერს.[1]

მან, მართალია, აღიარა ადამიანის სიცოცხლის უფლება, მაგრამ ამასთანავე დაუშვა შესაძლებლობა კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში სასამართლოს მიერ სიკვდილით დასჯის გამოყენებით სიცოცხლის უფლების პარალიზებისა. კერძოდ, ამ კონვენციის მე-3 მუხლში აღნიშნულია:

„ყოველი ადამიანის სიცოცხლის უფლებას იცავს კანონი. არავინ არ შეიძლება განზრახ გამოასალმონ სიცოცხლეს გარდა შემთხვევისა, როდესაც სისრულეში უნდა იქნეს მოყვანილი სასამართლოს განაჩენი, რომელიც მოცემულ პირს მიიჩნევს დამნაშავედ ისეთი დანაშაულის ჩადენაში, რომლისთვისაც კანონი ითვალისწინებს სიკვდილით დასჯას.“

როგორც ვხედავთ, სიცოცხლის უფლებას კონვენცია აბსოლუტურ უფლებად არ მიიჩნევს. უფრო მეტიც, კონვენცია ამ უფლებიდან გამონაკლისს ითვალისწინებს არა მხოლოდ სასამართლოს მიერ სიკვდილით დასჯის გამოყენებისას, არამედ აგრეთვე ჩამოთვლის კონკრეტულ საფუძვლებს, რომლის არსებობისას სოცოცხლის მოსპობა არ ჩაითვლება სიცოცხლის უფლების დარღვევად. კერძოდ, კონვენციის იმავე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად:

„სიცოცხლის მოსპობა მოცემული მუხლის დარღვევად არ ჩაითვლება, იმ შემთხვევაში, როცა იგი შედეგია ძალის გამოყენებისა აბსოლუტური აუცილებლობის დროს:

a) ნებისმიერი პირის უკანონო ძალადობისაგან დაცვის დროს;

b) კანონიერი დაპატიმრების ან კანონიერ საფუძველზე

---

[1] ჟურნალი „სახელმწიფო და სამართალი“, 1990, №10 გვ. 46-66

დაკავებული პირის გაქცევისათვის ხელის შეშლის დროს;

c) ბუნტის ან აჯანყების ჩახშობისას ჩადენილი კანონიერი მოქმედების დროს.“

მაშასადამე, ევროპის კონვენცია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ, ერთი მხრივ, აღიარებს ადამიანის სიცოცხლის უფლებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ითვალისწინებს ორ შემთხვევას, როდესაც ეს უფლება შეიძლება არ იყოს დაცული, კერძოდ, სასამართლოს განაჩენით სიკვდილით დასჯის გამოყენებისას და აუცილებელი მოგერიებისას (ამ ტერმინის ფართო გაგებით).

სიცოცხლის უფლებისა და სიკვდილით დასჯის ურთიერთმიმართების თაობაზე ახლებური დამოკიდებულებაა ჩამოყალიბებული „სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტში“ (1996 წლის 19 დეკემბერი).[1]

პაქტის მე-6 მუხლში ამ საკითხის გადაწყვეტა შემდეგ დებულებებს ეფუძნება:

1. სიცოცხლის უფლება თითოეული ადამიანის განუყოფელი უფლებაა, ამ უფლებას იცავს კანონი;

2. არავის არ შეიძლება თვითნებურად წაართვან სიცოცხლე;

3. ქვეყნებში, რომლებსაც არ გაუუქმებიათ სიკვდილით დასჯა, სიკვდილის განაჩენი შეიძლება გამოიტანონ მხოლოდ ყველაზე მძიმე დანაშაულისათვის იმ კანონის შესაბამისად, რომელიც მოქმედებდა დანაშაულის ჩადენის დროს და არ ეწინააღმდეგება ამ პაქტისა და დანაშულის თავიდან აცილების და მისთვის დასჯის შესახებ კონვენციის დებულებებს;

4. ეს დასჯა შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ კომ-

---

[1] Права человека. Сборик международних документов. Изд_во МГУ, 1986, с 45-72

პეტენტური სასამართლოს მიერ გამოტანილი საბოლოო განაჩენის შესასრულებლად;

5. სიკვდილმისჯილს უფლება აქვს ითხოვოს შეწყალება ან განაჩენის შერბილება. ამნისტია, შეწყალება ან სიკვდილის განაჩენის შეცვლა შეიძლება ნაბოძები იყოს ყველა შემთხვევაში;

6. სიკვდილის განაჩენის გამოტანა არ შეიძლება დანაშაულისათვის, რომელიც ჩაიდინეს 18 წლამდე ასაკის პირებმა და მისი შესრულება არ შეიძლება ფეხმძიმე ქალების მიმართ.

როგორც ზემოაღნიშნული დებულებებიდან ჩანს, საერთაშორისო პაქტმა პირველად შემოიტანა შეზღუდვები სიკვდილით დასჯის გამოყენების ფარგლების თვალსაზრისით, კერძოდ, მისი გამოყენების მასშტაბები შეავიწროვა პირთა წრის მიხედვით. ამასთანავე, საერთაშორისო პაქტმა (მართალია, არაპირდაპირ) პირველად დააფიქსირა დამოკიდებულება საერთოდ სიკვდილით დასჯის გამოყენების მიზანშეწონილობის თაობაზე, როდესაც ამ პაქტის მონაწილე სახელმწიფოებს მოუწოდა, რომ მე-6 მუხლში არაფერი არ შეიძლება იყოს იმის საფუძველი, რომ რომელიმე სახელმწიფომ გადადოს ან არ დაუშვას სიკვდილით დასჯის გაუქმება. მაშასადამე, სიკვდილით დასჯის გაუქმება საერთაშორისო პაქტის მიხედვით სასურველი და მიზანშეწონილია.

ამ პერიოდის საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტებიდან, რომლებიც სიკვდილით დასჯის პრობლემას ეხება, მნიშვნელოვანია აგრეთვე ადამიანის უფლებათა შესახებ ამერიკული კონვენცია (1969 წლის 22 ნოემბერი).[1]

ამ კონვენციამ სიცოცხლის უფლების დეკლარირებისას გაიმეორა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ ევროპის კონვენციის და სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის

---

[1] Когда убивает государство... Смертная казнь против прав человека. М., с. 386-387

დებულებები, ამასთანავე დააფიქსირა სიცოცხლის უფლების დაცვისა და სიკვდილით დასჯის გამოყენების ფარგლების შესახებ ახალი მოთხოვნები. სახელდობრ, ამერიკული კონვენციის მე-4 მუხლის თანახმად:

1. ადამიანის სიცოცხლის უფლება დაცულია კანონით და, როგორც წესი, ჩასახვის მომენტიდან;

2. სიკვდილით დასჯა არ შეიძლება აღადგინონ იმ ქვეყნებმა, რომლებმაც ის გააუქმეს;

3. სიკვდილით დასჯა არ შეიძლება შეეფარდოს პოლიტიკური ან მასთან დაკავშირებული სხვა სისხლისსამართლებრივი დანაშაულობებისათვის;

4. სიკვდილით დასჯა არ შეიძლება შეეფარდოს 70 წლის ასაკზე უფროს პირებს;

5. სიკვდილით დასჯა არ შეიძლება აღსრულდეს იმ დროს, როდესაც კომპეტენტური ხელისუფალნი განიხილავენ თხოვნას შეწყალების, განაჩენის შემსუბუქებისა და ამნისტიის შესახებ.

ზემოაღნიშნული საერთაშორისოსამართლებრივი დოკუმენტები, რომლებიც მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ და ამ საუკუნის 70-იან წლებამდეა მიღებული შეიძლება მივიჩნიოთ პირველ ეტაპად სიკვდილის დასჯის პრობლემისადმი საერთაშორისოსამართლებრივ მიდგომაში. ამ ეტაპისათვის დამახასიათებელია საერთაშორისოსამართლებრივი აქტებით, ერთი მხრივ, სიცოცხლის უფლების დეკლარირება, მისი დაცვის აუცილებლობა, და, მეორე მხრივ, სიკვდილით დასჯის გამოყენების შეზღუდვა.

ჩვენი აზრით, 70-იანი წლების ბოლოსა და 80-იანი წლების დასაწყისიდან სიკვდილით დასჯის პრობლემის საერთაშორისოსამართლებრივ რეგულირებაში დადგა მეორე და ამასთან გადამწყვეტი ეტაპი, რომლის ძირითადი ამოცანაა სიკვდილით დასჯის სრულად და საბოლოოდ გაუქმება.

ამ მხრივ საყურადღებოა გაეროს გენერალური ასამბლეის 1977 წლის 8 დეკემბრის რეზოლუცია (№32/61),[1] რომლის პირველ მუხლში ნათქვამია: გენერალური ასამბლეა კვლავ ადასტურებს, რომ მთავარი მიზანი, რომლის შესაბამიდასაც უნდა ვიმოქმედოთ სიკვდილით დასჯის საკითხში – ესაა იმ დანაშაულობათა რაოდენობის თანდათან შემცირება, რომლისთვისაც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სიკვდილით დასჯა, სასჯელის ამ სახეობის გაუქმების მიზანშეწონილობის გათვალისწინებით.

1984 წლის 25 მაისს გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს რეზოლუციით მიღებულ იქნა დოკუმენტი, რომელიც ადგენს სიკვდილმისჯილთა უფლებების დაცვის უ ზუნველყოფის ზომებს. ეს დოკუმენტი იმავე წლის 14 დეკემბერს მოიწონა გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ.[2]

ამ საერთაშორისო სამართლებრივმა აქტმა ზოგიერთი ახალი წესი დაადგინა სიკვდილით დასჯის გამოყენების თაობაზე. დოკუმენტის თანახმად, იმ ქვეყნებში, სადაც სიკვდილით დასჯა გაუქმებული არ არის, სიკვდილით დასჯა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ ყველაზე სერიოზული განზრახი დანაშაულისათვის, რომელსაც შედეგად მოჰყვა ადამიანის საკვდილი ან სხვა განსაკუთრებით მძიმე შედეგი. სიკვდილით დასჯის განაჩენი არ შეიძლება აღსრულდეს ორსული ქალის ან ახალშობილის დედის, აგრეთვე შეურაცხადი პირის მიმართ. ყოველ სიკვდილმისჯილს უფლება აქვს აპელაციისა უმაღლესი ინსტანციის სასამართლოში, ამასთან აუცილებელია ზომების მიღება, რათა ასეთი აპელაცია სავალდებულო გახდეს. სიკვდილით დასჯის განაჩენის აღსრულების შემთხვევაში ეს პროცედურა

---

1 Когда убивает государство ... Смертная казнь против прав человека. с. 394

2 Права человека. Сборник международных договоров. Том I (часть первая). Нью-Йорк и Женева, 1994. с. 356-357

უნდა განხორციელდეს იმგვარად, რომ რაც შეიძლება ნაკლები ტანჯვა მიადგეს მსჯავრდებულს.

80-იანი წლების დასაწყისიდან სიკვდილით დასჯის გაუქმების მიზანშეწონილობის სულისკვეთებას უკვე ველარ პასუხობდნენ როგორც ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ ევროპის კონვენციის, ისე სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის დებულებები. ამიტომ 1980 წელს ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ მიიღო რეზოლუცია, რომელიც შეიცავდა მოწოდებას საბჭოს წევრი სახელმწიფოების პარლამენტებისადმი გაეუქმებინათ სიკვდილით დასჯა მშვიდობიანობის დროს ჩადენილი დანაშაულობებისათვის. ამასთან დაკავშირებით მიზანშეწონილად ჩაითვალა სათანადო ცვლილებები შესულიყო ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ ევროპის კონვენციაში. ზემოაღნიშნული რეზოლუცია საფუძვლად დაედო ევროპის კონვენციის მე-6 ოქმს, რომელიც ღიაა ხელმოსაწერად 1983 წლის 28 აპრილიდან და ძალაში შევიდა 1985 წელს, მას შემდეგ, რაც ხუთმა სახელმწიფომ ხელი მოაწერა ამ დოკუმენტს.[1]

ოქმის პირველი მუხლის თანახმად „სიკვდილით დასჯა უნდა გაუქმდეს. არავის არ შეიძლება მიესაჯოს სიკვდილი ან დაისაჯოს სიკვდილით.“ ოქმი ითვალისწინებს მხოლოდ ერთადერთ გამონაკლისს ამ წესიდან, კერძოდ, მე-2 მუხლში ნათქვამია, რომ ოქმის ხელმომწერ სახელმწიფოს შეუძლია თავის კანონმდებლობაში გაითვალისწინოს სიკვდილით დასჯა „ომიანობის ან ომის გარდაუვალი საშიშროების დროს; ასეთი სასჯელი გამოიყენება მხოლოდ კანონით დადგენილ შემთხვევაში და მისი ნორმების შესაბამისად.“

---

[1] Когда убивает государство ... Смертная казнь против прав человека. с. 391-393

როგორც ვხედავთ, მე-6 ოქმი პირველი სავალდებულო ხასიათის საერთაშორისო სამართლებრივი აქტია, რომლის ძალითაც სიკვდილით დასჯა უქმდება მშვიდობიანობის დროს ჩადენილი დანაშაულისათვის. ამ ოქმთან შეერთება შეუძლია ევროსაბჭოს წევრ ნებისმიერ სახელმწიფოს.

ასეთივე ტრანსფორმაცია განიცადა სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტმაც. 1980 წელს გერმანიის ფედერაციულმა რესპუბლიკამ გაეროს გენერალურ ასამბლეას შესთავაზა ამ პაქტის ფაკულტატური ოქმი. ოქმის პროექტი, რომელიც ითვალისწინებდა სიკვდილით დასჯის გაუქმებას მშვიდობიანობის დროს ჩადენილი დანაშაულისათვის, წარუდგინეს ადამიანის უფლებების გაეროს კომისიას 1989 წელს გაეროს სესიაზე განსახილველად.

1989 წლის 15 დეკემბერს გაეროს გენერალური ასამბლეის რეზოლუციით მიღებულ იქნა სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტის მე-2 ფაკულტატური ოქმი სიკვდილით დასჯის გაუქმების თაობაზე.[1]

უწინარეს ყოვლისა, ყურადღებას იპყრობს მე-2 ფაკულტატური ოქმის სამოტივაციო ნაწილი, რომლის თანახმად ამ ოქმის მონაწილე სახელმწიფოები: თვლიან, რომ სიკვდილით დასჯის გაუქმება ხელს უწყობს ადამიანური ღირსების განმტკიცებას და ადამიანის უფლებათა პროგრესულ განვითარებას, დარწმუნებული არიან, რომ სიკვდილით დასჯის გაუქმების ყველა ზომა განხილული უნდა იქნეს როგორც პროგრესი სიცოცხლის უფლების უზრუნველყოფაში, სურთ ამით აიღონ საერთაშორისო ვალდებულება სიკვდილით დასჯის გასაუქმებლად.

ევროპული კონვენციის მე-6 ოქმის მსგავსად, ამ ოქმის პირველი მუხლის შესაბამისად „არც ერთი პირი, რომელიც იმყოფება

---

[1] Права человека. Сборник международных договоров, с. 52-56

წინამდებარე ოქმის მონაწილე სახელმწიფოს იურისდიქციაში, არ შეიძლება დაისაჯოს სიკვდილით". ეს ოქმიც ითვალისწინებს გამონაკლისს ომიანობის შემთხვევაში, რომლის დროსაც შესაძლებელია სიკვდილით დასჯის გამოყენება მძიმე სამხედრო დანაშაულისათვის.

1995 წლის 31 დეკემბრისათვის მე-2 ფაკულტატური ოქმის მონაწილეა 29 სახელმწიფო.

ორივე ზემოაღნიშნული საერთაშორისოსამართლებრივი აქტი მნიშვნელოვანი ნაბიჯია მსოფლიოში სიკვდილით დასჯის გაუქმების გზაზე. ამჟამად მიმდინარეობს ამ აქტებთან მსოფლიო სახელმწიფოების შეერთების პროცესი, რაც იძლევა მტკიცე გარანტიას იმისათვის, რომ ქვეყნებში, სადაც გაუქმდა სიკვდილით დასჯა და ეს საერთაშორისო სამართლებრივი აქტები რატიფიცირებულია, აღარ მოხდება სასჯელის ამ ზომის აღდგენა. აღსანიშნავია ისიც, რომ ევროპის საბჭოში გაწევრიანების ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობაა ამ ქვეყნებში სიკვდილით დასჯის გაუქმება, რაც უაღრესად აქტუალურია საქართველოსათვის, რომელსაც მიღებული აქვს ევროსაბჭოს სპეციალური სტუმრის სტატუსი და უახლოეს მომავალში გათვალისწინებულია მისი ამ ორგანიზაციაში გაწევრიანება.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ის მნიშვნელოვანი წვლილი, რაც შეაქვთ სიკვდილით დასჯის გაუქმების საქმეში სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებს. მათ შორის თავისი როლითა და აკტორიტეტით გამოირჩევა „საერთაშორისო ამნისტია".[1]

ეს ორგანიზაცია 1961 წელს შეიქმნა თავდაპირველად როგორც ერთჯერადი წლიური კამპანია ინგლისელი იურისტის

---

1 М. Фаркухарсон. "Международная амнистия" против "убийства по закону". "Общественные науки и современность". 1991. №6. с.152-159

პიტერ ბენენსონის ინიციატივით, როდესაც მან ერთხელ გაზეთიდან შეიტყო თუ როგორ დააპატიმრეს ორი პორტუგალიელი სტუდენტი „თავისუფლების“ სადღეგრძელოს წარმოთქმისათვის. მართალია, ეს მოძრაობა დაიწყო როგორც წმინდა ევროპული პასუხი ადამიანის უფლებების დარღვევაზე. მაგრამ მალე იგი გადაიქცა საერთაშორისო ორგანიზაციად. ამჟამად მის საქმიანობაში მონაწილეობს მილიონზე მეტი წევრი მსოფლიოს 150 ქვეყნიდან. მისი შტაბ-ბინა მდებარეობს ლონდონში.

„საერთაშორისო ამნისტიის“ საქმიანობა ეფუძნება გაეროს მიერ შემუშავებულ და მოწონებულ პრინციპებს. მისი ძირითადი მიმართულებაა პატიმართა დახმარება, განსაკუთრებით მათი, ვის მიმართაც ხელისუფლება არღვევს ადამიანის უფლებებს. ორგანიზაციის მიზნები შემდეგნაირად ჩამოყალიბდა: 1) თავისუფლება ყველას, ვინც დაპატიმრებულია ან განიცდის დევნას თავისი აზრის თავისუფალი გამოხატვისათვის (სინდისის პატიმრები); 2) გადაუდებელი და სამართლიანი სასამართლო ყველა პოლიტიკური პატიმარისათვის; 3) წამების გაუქმება.

შემდგომში ზემოაღნიშნული მიზნები გაფართოვდა და 1970 წლიდან მოყოლებული „საერთაშორისო ამნისტია“ აქტიურად გამოდის სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგ. ამ მხრივ მეტად მნიშვნელოვანი იყო „საერთაშორისო ამნისტიის“ სტოკჰოლმის 1977 წლის კონფერენცია, რომელმაც მიიღო დეკლარაცია სიკვდილით დასჯის გაუქმების შესახებ. სტოკჰოლმის დეკლარაციის თანახმად სიკვდილით დასჯა მიჩნეულია როგორც აშკარად სასტიკ, არაჰუმანურ და ღირსების დამამცირებელ სასჯელად, რომელიც არღვევს ადამიანის უფლებებს; სიკვდილით დასჯის განაჩენის აღსრულება ძალადობის აქტია, რომელიც წარმოშობს ძალადობას; სიკვდილით დასჯის, როგორც სასჯელის ზომის შეფარდება და აღსრულება აბოროტებს ყველას, ვინც ამ

პროცესთანაა დაკავშირებული; სიკვდილით დასჯას, როგორც ჩანს, არასდროს ჰქონია განსაკუთრებული შემაკავებელი ზემოქმედების ძალა; სიკვდილით დასჯა სულ უფრო ღებულობს სასამართლოს გარეშე დასჯისა და პოლიტიკური მკვლელობის ფორმას; სიკვდილით დასჯა შეუქცევადია და ამდენად, უდანაშაულოთა დასჯის შემთხვევაში შეუძლებელია შეცდომის გამოსწორება.

ამ დებულებებზე დაყრდნობით სტოკჰოლმის დეკლარაცია მოუწოდებს გაეროს, რათა მან პირდაპირ განაცხადოს, რომ სიკვდილით დასჯა ეწინააღმდეგება საერთაშორისო სამართალს. მსოფლიო ქვეყნების მთავრობებს კი მიმართავს, რომ მათ გააუქმონ სასჯელის ეს ზომა.[1]

საყურადღებოა აგრეთვე „საერთაშორისო ამნისტიის" დეკლარაცია სიკვდილით დასჯაში სამედიცინო პერსონალის მონაწილეობის შესახებ, რომელიც 1981 წელს მოამზადა „საერთაშორისო ამნისტიის" სამედიცინო კონსულტაციურმა საბჭომ. ამ დოკუმენტის თანახმად მედიცინის მუშაკთა მონაწილეობა სიკვდილით დასჯაში პროფესიული ეთიკის დარღვევაა. ამიტომ მათ არ უნდა მიიღონ მონაწილეობა სიკვდილით დასჯის აღსრულებაში.[2]

სიკვდილით დასჯა: ტენდენციები კანონმდებლობაში

მსოფლიო ქვეყნების კანონმდებლობის განვითარებაში სიკვდილით დასჯისადმი დამოკიდებულების თვალსაზრისით ორი ტენდენცია შეინიშნება: 1) მთელმა რიგმა ქვეყნებმა საკანონმდებლო

---

[1] Когда убивает государство... Смертная казнь против прав человека с. 398-399

[2] იქვე. გვ. 399-400

წესით გააუქმეს სიკვდილით დასჯა; 2) იმ ქვეყნებში, სადაც ის ჯერ კიდევ არსებობს, საკმაოდ იზღუდება როგორც დანაშაულთა წრე, რომელთათვისაც გათვალისწინებულია სასჯელის ეს სახეობა, ისე სიკვდილით დასჯის გამოყენება პირთა წრის მიხედვით.

მოკლედ შევჩერდეთ ამ ტენდეციებზე:

პირველი. მსოფლიოს 180 სახელმწიფოდან ამჟამად სიკვდილით დასჯა სრულად (ყველა დანაშაულისათვის) საკანონმდებლო წესით გაუქმებულია 35 ქვეყანაში; 18 ქვეყანაში სიკვდილით დასჯა გაუქმებულია მშვიდობიანობის დროს, მისი გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ საომარი მდგომარეობისას (არგენტინა, ბრაზილია, დიდი ბრიტანეთი, ესპანეთი, ისრაელი, მექსიკა, იტალია და სხვ.); კიდევ 27 ქვეყანაში სიკვდილით დასჯა გაუქმებულია დე ფაქტო – სიკვდილით დასჯის განაჩენის აღსრულება არ ხდება (ბელგია, ბოლივია, ირლანდია, საბერძნეთი, პარაგვაი და სხვ.). მაშასადამე, 80 ქვეყანაში, რაც შეადგენს მსოფლიო ქვეყნების 40 პროცენტზე მეტს, სიკვდილით დასჯა დე იურე ან დე ფაქტო არ გამოიყენება.

მეორე. როგორც უკვე ზემოთ ითქვა, დღეისათვის მსოფლიო ქვეყნების კანონმდებლობით საბოლოო ანგარიშში სიკვდილით დასჯა გათვალისწინებულია 30 სახეობის დანაშაულისათვის. საყურადღებოა, რომ მარტო საბჭოთა საქართველოში დამოუკიდებლობის აღდგენამდე სიკვდილით დასჯა დაწესებული იყო დანაშაულის 33 სახეობაზე. ამჟამად ეს მაჩვენებელი შვიდამდე შემცირდა. ანალოგიური ტენდენცია აღინიშნება თითქმის ყველა ქვეყანაში, ამიტომ მასზე დაწვრილებით არ შევჩერდებით.

სიკვდილით დასჯის გამოყენება შეზღუდულია აგრეთვე დამნაშავის ასაკის გათვალისწინებით. მსოფლიოს 90-ძდე ქვეყნის კანონმდებლობით სიკვდილით დასჯა არ შეიძლება მიესაჯოს იმ პირს, რომელსაც დანაშაულის ჩადენამდე არ შესრულებია 18 წელი. ცალკეულ ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი უფრო მეტია.

მაგალითად, საბერძნეთში — 21 წელი, კუბაში — 20 წელი, უნგრეთში — 20 წელი, პარაგვაიში — 22 წელი.

ზოგიერთ ქვეყანაში დადგენილია არა მარტო მინიმალური, არამედ მაქსიმალური ასაკიც, რომლის მიღწევისას არ შეიძლება დანაშაულის ჩამდენს შეეფარდოს სიკვდილით დასჯა. როგორც წესი, ეს ასაკი 70 წლით განისაზღვრება.

მსოფლიოს 84 ქვეყანაში სიკვდილით დასჯა არ გამოიყენება ქალების მიმართ, რომლებიც დანაშაულის ჩადენის დროს ან განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის ორსულად არიან. სიკვდილით დასჯა არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აგრეთვე ქალის მიმართ, რომელიც განაჩენის აღსრულების მომენტისათვის ორსულად არის.

მონღოლეთისა და გვატემალის კანონმდებლობით სიკვდილით დასჯა საერთოდ არ შეიძლება შეეფარდოს ქალებს.

მიუხედავად ამისა, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, პაკისტანში, ირანში და ერაყში სიკვდილით დასჯის გამოყენება დაშვებელია იმ პირთა მიმართ, რომლებსაც 18 წელი არ შესრულებიათ.

როგორია ქართული კანონმდებლობის განვლილი გზა სიკვდილით დასჯასთან დაკავშირებით?

უაღრესად საყურადღებოა ამ მხრივ ძველი ქართული სამართალი. ისტორიული წყაროები მოწმობენ, რომ თამარ მეფეს საქართველოში არა მარტო სიკვდილით დასჯა მოუსპია, არამედ სხეულებრივი სასჯელების გამოყენებაც აუკრძალავს. მსგავსი სასჯელები ლაშა-გიორგის დროსაც არ გამოუყენებიათ. რუსთაველის ეპოქის საქართველოს მართლშეგნების ჰუმანურობაზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ იმდროინდელ ისტორიკოსებს მეფისათვის სასახელოდ მიაჩნდათ სიკვდილით დასჯის აკრძალვა.

1918-1921 წლებში დემოკრატიული საქართველოს არსებობის პერიოდში სიკვდილით დასჯისადმი კანონმდებლობის დამოკიდებულებაში ორი მომენტია საყურადღებო.

პირველი. კონსტიტუციის მიღებამდე სიკვდილით დასჯა დემოკრატიული საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული იყო. კერძოდ, მხედველობაში გვაქვს საქართველოს ეროვნული საბჭოს 1918 წლის 5 ივლისის კანონი „სიკვდილით დასჯისა ზოგიერთ უმძიმეს ბოროტმოქმედებისათვის". ამ კანონის მიხედვით სიკვდილით დასჯა, რომელიც დროებით სასჯელის ზომად განიხილებოდა, გათვალისწინებული იყო 8 სახეობის დანაშაულისათვის: სამშობლოს ღალატისათვის, დემოკრატიული წეს-წყობილების ძალადობით შეცვლის მცდელობისათვის, განზრახ მკვლელობისათვის, სახელმწიფო ქონების განზრახ განადგურებისათვის (რკინიგზა, ტელეგრაფი, ნავსადგურის შენობები და ა.შ.), ყაჩაღობისა და ძარცვისათვის და ომიანობის დროს ჩადენილი ზოგიერთი დანაშაულისათვის.[1]

მეორე. საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის 21 თებერვალს მიღებული საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლით სიკვდილით დასჯა სრულად გაუქმდა.

საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიისა და ოკუპაციის შემდეგ, ქვეყანამ დამოუკიდებლობა დაკარგა და ამასთან ერთად განსახილველი საკითხის დამოუკიდებლად გადაწყვეტის უფლებაც. სიკვდილით დასჯის გამოყენება კანონმდებლობასა და პრაქტიკაში საბჭოთა საქართველოში ისეთივე იყო, როგორც მთლიანად საბჭოთა კავშირში. ამ საკითხის საკანონმდებლო რეგულირების პრეროგატივა საკავშირო სახელმწიფოს განსაკუთრებულ კომპეტენციას შეადგენდა.

როგორი იყო საბჭოთა კანონმდებლობის დამოკიდებულება სიკვდილით დასჯისადმი?

აქ ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო ტენდეცია შეინიშნებოდა:

---

[1] საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული 1918-1921, თბილისი, 1990, გვ.43-44

ერთი მხრივ, კანონმდებლობა თავისი განვითარების ყველა ეტაპზე სიკვდილით დასჯას განსაკუთრებულ ღონისძიებად მიიჩნევდა, რომლის გამოყენება თითქოს ხდებოდა დროებით, მის სრულ გაუქმებამდე; მეორე მხრივ, კანონმდებლობის განვითარების კვალობაზე სულ უფრო იზრდებოდა იმ დანაშაულთა სახეობების რაოდენობა, რომლისთვისაც შეიძლებოდა სიკვდილით დასჯის გამოყენება. გადავხედოთ ისტორიას. საბჭოთა სახელმწიფოს არსებობის მანძილზე სიკვდილით დასჯა სამჯერ გაუქმდა (1917, 1920 და 1947 წლებში). აქედან ყველაზე ხანგრძლივი ბოლო გაუქმება გამოდგა – თითქმის 3 წელი. 1950 წლიდან სიკვდილით დასჯა კვლავ შემოიღეს. 1950-1962 წლებში იგი გათვალისწინებულ იქნა დანაშაულის 16 სახეობისათვის. საკმაო პაუზის შემდეგ, 1973 წელს, სიკვდილით დასჯად დანაშაულთა რაოოდენობა კიდევ ერთი ერთეულით გაიზარდა.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენამდე, ე.ი. 1991 წლამდე, საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით სიკვდილით დასჯა, როგორც ეს ზემოთ უკვე ითქვა, გათვალისწინებული იყო 33 სახეობის დანაშაულისათვის. აქედან 17 შემთხვევაში სიკვდილით ისჯებოდა სამხედრო დანაშაულის ჩადენა.

პიროვნების წინააღმდეგ მიმართულ ძალადობით დანაშაულებთან ერთად სიკვდილით დასჯა გათვალისწინებული იყო აგრეთვე ე.წ. ქონებრივი დანაშაულისთვისაც. მაგალითად, სოციალისტური ქონების განსაკუთრებით დიდი ოდენობით გატაცებისათვის (96[1] მუხლი), ქრთამის აღებისათვის (189-ე მუხლი) და სხვ.

90-იანი წლების დამდეგს, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ქვეყანას მიეცა საშუალება თავად გადაეწყვიტა სიკვდილით დასჯის გამოყენების საკითხი. ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებში პირველად საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ 1991 წლის 20 მარტის კანონით

სიკვდილით დასჯა გააუქმა 4 სახეობის დანაშაულისათვის: ყალბი ფულის ან ფასიანი ქაღალდების დამზადება ან გასაღება (88-ე მუხლი), სავალუტო ოპერაციების წესების დარღვევა (89-ე მუხლი), სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი ქონების განსაკუთრებით დიდი ოდენობით გატაცება (96[1] მუხლი), ქრთამის აღება (189-ე მუხლი).

საქართველოს რესპუბლიკის სახელმწიფო საბჭოს 1992 წლის 3 აგვისტოს დეკრეტით ცვლილებები განიცადა სისხლის სამართლის კოდექსის სამხედრო დანაშაულის თავმა. სიკვდილით დასჯა გათვალისწინებულ იქნა მხოლოდ ერთი სამხედრო დანაშაულისათვის, კერძოდ უფროსისათვის წინააღმდეგობის გაწევისათვის (258-ე მუხლი).

საქართველოს რესპუბლიკის სამხედრო საბჭოს 1992 წლის 21 თებერვლის დეკლარაციით გამოცხადდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წლის 21 თებერვლის კონსტიტუციის უზენაესობა და მისი ამოქმედება არსებული რეალობების გათვალისწინებით. სამხედრო საბჭოს იმავე წლის 24 თებერვლის დადგენილებით „მოქმედი კანონმდებლობის საქართველოს კონსტიტუციის პრინციპებთან შესაბამისობაში მოყვანამდე საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე მოქმედებს დღემდე არსებული კანონმდებლობა გარდა მისი იმ ნაწილებისა, რომლებიც ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის პრინციპებს“. ამ კონსტიტუციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრინციპს კი, როგორც ცნობილია, წარმოადგენს სიკვდილით დასჯისადმი უარყოფითი დამოკიდებულება. მაშასადამე უნდა ვიგულისხმოთ, რომ იმ მომენტისათვის სიკვდილით დასჯა კანონის უზენაესობის გათვალისწინებით გაუქმებული იყო. თუმცა სულ რამდენიმე თვეში, კერძოდ, 1992 წლის 17 ივნისს სახელმწიფო საბჭომ მიიღო დადგენილება, რომლითაც განიმარტა, რომ „საქართველოს რესპუბლიკის ტერიტორიაზე მოქმედებს არსებული

კანონმდებლობა, მათ შორის, საქართველოს რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული სასჯელთა სისტემა და სახეები კანონით დადგენილი წესით მათ გაუქმებამდე ან შეცვლამდე". როგორც ვხედავთ, ამ აქტით სიკვდილით დასჯა კვლავ იქნა შენარჩუნებული. უფრო მეტიც, საქართველოს პარლამენტის 1993 წლის 17 მარტისა და იმავე წლოს 8 ივლისის კანონებით მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსს დაემატა ორი მუხლი, სახელდობრ, დაქირავებული პირის მონაწილეობა შეიარაღებულ კონფლიქტში ან საბრძოლო მოქმედებაში (66[1] მუხლი) და გენოციდი (65[1] მუხლი), რომლებიც სასჯელის ზომად სიკვდილით დასჯას ითვალისწინებენ.

აფხაზეთში სამომარი კონფლიქტის დროს, როდესაც გახშირდა მშვიდობიანი მოსახლეობის ძარცვის, მაროდიორობის, ბანდიტიზმისა და ტერორიზმის ფაქტები 1993 წლის 2 ნოემბერს საქართველოს შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალმა გამოსცა ბრძანება „სამომარი მოქმედების რაიონებში მაროდიორობის, ბანდიტიზმისა და ტერორიზმის წინააღმდეგ საგანგებო ზომების გაძლიერების შესახებ". ეს ბრძანება ითვალისწინებდა დროებითი ღონისძიების სახით საგანგებო ზომებს მაროდიორობისა და ბანდიტიზმის წინააღმდეგ, განსაკუთრებით კი სამხედრო მოსამსახურეებისა და პოლიციელების მიმართ. ბრძანების მე-4 პუნქტის თანახმად „იმ სამხედრო მოსამსახურეების, პოლიციელებისა და მარადიორობასა და ძალადობაში შენიშნული მოქალაქეების მიმართ, რომლებიც არ დაემორჩილებიან სამართალდამცავი ორგანოების მოთხოვნებს, ადგილზევე იქნეს გამოყენებული კანონით გათვალისწინებული ყველა ზომა, მათი ფიზიკურად განადგურების ჩათვლით".

ზემოაღნიშნულ ბრძანებას კრიტიკული შეფასება მისცა „საერთაშორისო ამნისტიამ". საქართველოში სიკვდილით დასჯის მდგომარეობის შესახებ „საერთაშორისო ამნისტიის" 1994 წლის

იანვრის ბიულეტენში ნათქვამია, რომ, მართალია, ამ ბრძანების მიზანია პოლიციელებისა და სამხედრო მოსამსახურეების ძალადობისაგან მშვიდობიანი მოსახლეობის დაცვა, მაგრამ ამასთან საჭიროა საგანგებო მდგომარეობის დროს ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა შესახებ საერთაშორისო სამართლებრივი ვალდებულებების დაცვა. ამიტომ მიღებული უნდა იქნეს ზომები საერთაშორისო სამართლის ნორმების მოთხოვნათა სრული დაცვით ყველა ბრალდებულის საქმის სასამართლო წესით განხილვის უზრუნველყოფისათვის.

აქვე არ შეიძლება არ აღინიშნოს ერთი ფაქტის შესახებ, რასაც ადგილი ჰქონდა ჩვენს ქვეყანაში 1921 წლის კონსტიტუციის აღდგენის შემდეგ. კერძოდ, ამ კონსტიტუციის აღდგენა მოასწავებდა სიკვდილით დასჯის უპირობო გაუქმებას. სასჯელის უმაღლეს ზომად ასეთ შემთხვევაში რჩებოდა 15 წლით თავისუფლების აღკვეთა. ეს იმდენად არატოლფასი მონაცვლეობა იყო სასჯელთა სისტემაში, რომ მან საზოგადოების მძაფრი რეაქცია გამოიწვია, რაც უწინარეს ყოვლისა, გამოვლინდა ე.წ. ლინჩის წესით ადამიანების გასამართლების შემთხვევებში. ამ მოვლენამ კიდევ ერთხელ დაგვარწმუნა, რომ არ შეიძლება სიკვდილით დასჯის სრული გაუქმება სანაცვლო სასჯელის შემოღების გარეშე. თუ როგორი უნდა იყოს ეს სასჯელი, ამის თაობაზე ქვემოთ გვექნება საუბარი.

საქართველოს ახალი კონსტიტუციის პროექტზე მუშაობის პერიოდში (1995 წ.) სიკვდილით დასჯის პრობლემის გადაწყვეტის გზების ძიება კვლავ უაღრესად აქტუალური გახდა. პრობლემის აქტუალურობას ძირითადად ორი მიზეზი განაპირობებდა. ჯერ-ერთი, საქართველოს ახალი კონსტიტუცია უნდა შემუშავებულიყო საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის ძირითადი პრინციპების გათვალისწინებით, რომლებიც, როგორც ეს უკვე აღვნიშნეთ, გულისხმობდა სიკვდილით დასჯისადმი უარყოფით დამოკი-

დებულებას, და მეორე, საქართველოს ახალ კონსტიტუციაში ადამიანის სიცოცხლის უფლების დაფიქსირება ლოგიკურად ითხოვდა სიკვდილით დასჯის პრობლემაზე პასუხის გაცემას.

ამასთან დაკავშირებით როგორც საკონსტიტუციო კომისიაში, ისე პარლამენტში სამი ძირითადი მოსაზრება ჩამოყალიბდა:

1. რადგანაც საქართველოს ახალი კონსტიტუციის შემუშავება უნდა განხორციელებულიყო საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის ძირითადი პრინციპების მემკვიდრეობითობის გათვალიწინებით, ბუნებრივია, ერთ-ერთი პირველი მოსაზრება ამ საკითხთან დაკავშირებით იყო სიკვდილით დასჯის გაუქმება ქვეყნის ძირითადი კანონის დონეზე;

2. მეორე მოსაზრების თანახმად კონსტიტუციაში ადამიანის სიცოცხლის უფლების საკითხის გადმოცემისას უნდა დაფიქსირებულიყო სიკვდილით დასჯის გამოყენების ფარგლებიც. ამ შეხედულების ავტორები პრინციპულად მხარს უჭერდნენ სიკვდილით დასჯის, როგორც სასჯელის ერთ-ერთი სახეობის არსებობას, მაგრამ, ამასთანავე, მოითხოვდნენ კონსტიტუციის დონეზე მისი გამოყენების ფარგლების დადგენას, რათა შემდგომ სისხლის სამართლის კოდექსის შემუშავებისას მკაცრად შეეზღუდათ კანონმდებელი სასჯელის ამ სახეობის გამოყენების შემთხვევების განსაზღვრაში;

3. მესამე მოსაზრების თანახმად კონსტიტუციაში არ უნდა დაფიქსირებულიყო სიკვდილით დასჯა რაიმე პოზიტიური სახით. ამ წინადადების ავტორები მოითხოვდნენ, რომ სიკვდილით დასჯის საკითხი არ გამხდარიყო კონსტიტუციური რეგულირების საგანი და ამ პრობლემის გადაწყვეტა მთლიანად მიენდოთ სისხლის სამართლის კოდექსისათვის, რომლის პროექტზე მუშაობა ინტენსიურად მიმდინარეობდა. ამ ავტორთა აზრით კონსტიტუციაში გადმოცემული უნდა ყოფილიყო ადამიანის სიცოცხლის უფლება და ამასთანავე დებულება იმის თაობაზე,

რომ არავის არ შეიძლება თვითნებურად წაერთვას სიცოცხლე, როგორც ამას ითვალისწინებს სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი. ამ წინადადების ავტორი იყო სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიის თავმჯდომარე, სახელმწიფოს მეთაური ე. შევარდნაძე, ამ მოსაზრებას ვიზიარებდი მეც. სიკვდილით დასჯის პრობლემისადმი საკონსტიტუციო კომისიის, აგრეთვე პარლამენტის წევრთა დამოკიდებულების ანალიზმა ცხადყო, რომ ამ საკითხზე დისკუსიაში ვერ გაიმარჯვებდა ვერც სიკვდილით დასჯის მომხრეები და ვერც მისი მოწინააღმდეგეები. შემთანხმებელი კომისიის მუშაობის შედეგად მიღებულ იქნა ის ფორმულირება, რომელიც ამჟამად მოქმედი კონსტიტუციის მე-5 მუხლშია დაფიქსირებული. სიკვდილით დასჯის გამოყენების შესახებ კონსტიტუციის დებულება ეფუძნება შემდეგ პრინციპებს:

ა) სიცოცხლე ადამიანის ხელშეუვალი უფლებაა და მას იცავს კანონი;

ბ) სიკვდილით დასჯა სასჯელის განსაკუთრებული ღონისძიებაა;

გ) სიკვდილით დასჯის გამოყენება ხდება დროებით, მის სრულ გაუქმებამდე;

დ) სიკვდილით დასჯა შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს მხოლოდ ორგანული კანონით;

ე) სიკვდილით დასჯა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ სიცოცხლის წინააღმდეგ მიმართული განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის;

ვ) სიკვდილით დასჯის შეფარდების უფლება აქვს მხოლოდ საქართველოს უზენაეს სასამართლოს.

საქართველოს კონსტიტუციის ამოქმედებიდან 1996 წლის 11 დეკემბრამდე საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით სიკვდილით დასჯა გათვალისწინებული იყო 13 დანაშაულისათვის, სახელდობრ, სიკვდილით ისჯებოდა: საშობლოს ღალატი (65-ე

მუხლი), გენოციდი (65[1] მუხლი), ჯაშუშობა (66-ე მუხლი), დაქირავებული პირის მონაწილეობა შეიარაღებულ კონფლიქტში ან საბრძოლო მოქმედებაში (66[1] მუხლი), ტერორისტული აქტი (67-ე მუხლი), ტერორისტული აქტი უცხოეთის სახელმწიფოს წარმომადგენლის წინააღმდეგ (68-ე მუხლი), დივერსია (69-ე მუხლი), ბანდიტიზმი (78-ე მუხლი), მოქმედება, რომელსაც დეზორგანიზაცია შეაქვს თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებათა მუშაობაში (78[1] მუხლი), განზრახ მკვლელობა, ჩადენილი დამამძიმებელ გარემოებებში (104-ე მუხლი), გაუპატიურება (117-ე მუხლი), საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველი პოლიციის მუშაკის ან სახალხო რაზმელის სიცოცხლის ხელყოფა (209[1] მუხლი), წინააღმდეგობის გაწევა უფროსისათვის ან მისი იძულება დაარღვიოს სამსახურებრივი მოვალეობა (258-ე მუხლი). ეს უკანასკნელი დანაშაული განეკუთვნება სამხედრო დანაშაულის კატეგორიას და სიკვდილით დასჯა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, თუ იგი დაკავშირებულია უფროსის განზრახ მკვლელობასთან ან ჩადენილია ომიანობის დროს ან საბრძოლო ვითარებაში. სიკვდილით დასჯის პრობლემის საბოლოოდ გადაწყვეტის გზების ძიებაში უმნიშვნელოვანეს ეტაპად უნდა მივიჩნიოთ საქართველოს პარლამენტის მიერ 1996 წლის 11 დეკემბერს მიღებული კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის და საქართველოს სსრ შრომა-გასწორების კოდექსებში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის შესახებ", რომელიც ძალაში შევიდა 1997 წლის პირველი თებერვლიდან.

ამ კანონის მიღებას წინ უსწრებდა საქართველოს პრეზიდენტის 1996 წლის 10 დეკემბრის წერილი საქართველოს პარლამენტისადმი, ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო დღესთან დაკავშირებით, რომელშიც აღნიშნული იყო: „ამჟამად საქართველოში მოქმედებს ფაქტობრივი მორატორიუმი სასიკვდილო განაჩენის აღსრულებაზე და იგი ძალაში დარჩება მანამ, ვიდრე საქართველოს პარლამენტი არ

მიიღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას ახალი სისხლის სამართლის კოდექსის განხილვისას."

ზემოაღნიშნულმა კანონმა მნიშვნელოვნად შეზღუდა სიკვდილით დასჯის გამოყენების ფარგლები და ამასთან არსებითი ცვლილებები შეიტანა სისხლის სამართლის სასჯელთა სისტემაში.

პირველად საქართველოს კანონმდებლობაში შემოღებულ იქნა სისხლის სამართლის სასჯელის ახალი სახეობა — უვადო თავისუფლების აღკვეთა. რაც შეეხება ვადიან თავისუფლების აღკვეთას, კანონის თანახმად, იგი შეიძლება დაინიშნოს არანაკლებ სამი თვის და არა უმეტეს ოცი წლის ვადით. სიკვდილით დასჯის ან უვადო თავისუფლების აღკვეთით შეცვლების წესით ვადიანი თავისუფლების აღკვეთის შეცვლისას იგი შეიძლება დაინიშნოს ოც წელზე მეტი ვადით, მაგრამ არა უმეტეს ოცდახუთი წლისა.

კანონის მიხედვით სასჯელის განსაკუთრებული ღონისძიების, სიკვდილით დასჯის — დახვრეტის გამოყენება, მის სრულ გაუქმებამდე, შეიძლება მხოლოდ განზრახ მკვლელობისათვის დამამძიმებელ გარემოებებში. ამასთან, სიკვდილით დასჯა საერთოდ არ შეიძლება მიესაჯოს ქალს, ხოლო მამაკაცს — რომელსაც დანაშაულის ჩადენამდე არ შესრულებია თვრამეტი წელი ან განაჩენის გამოტანის დღისათვის შეუსრულდა სამოცდახუთი წელი.

ამის შესაბამისად სიკვდილით დასჯა შეიცვალა უვადო ან ვადიან თავისუფლების აღკვეთით მთელი რიგი დანაშაულობებისათვის. კერძოდ, ასეთი ცვლილება შეეხო 65-ე მუხლს (სამშობლოს ღალატი), 66[1] მუხლს (დაქირავებული პირის მონაწილეობა შეიარაღებულ კონფლიქტში ან საბრძოლო მოქმედებაში), 78-ე მუხლს (ბანდიტიზმი), 78[1] მუხლს (მოქმედება, რომელსაც დეზორგანიზაცია შეაქვს თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებათა მუშაობაში), 117-ე მუხლს (გაუპატიურება).

სიკვდილით დასჯის მომხრეები და მოწინააღმდეგენი

2500 წლის წინათ საბერძნეთში პელოპონესის ომის დროს კუნძულ ლესბოსის ქალაქი მიტილენი აუჯანყდა ათენს და მოწინააღმდეგის მხარეზე გადავიდა. ათენელებმა დაიპყრეს მიტილენი და განიზრახეს ღალატისათვის ქალაქის ყველა მამაკაცი სიკვდილით დაესაჯათ, ხოლო ქალები და ბავშვები მონებად ექციათ.

სახალხო კრებაზე ცხარე კამათი გაიმართა. კლეონმა მხარი დაუჭირა აჯანყებულთა სიკვდილით დასჯას, დიოდოტე კი სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგი გამოვიდა. ამ დისპუტში დიოდოტემ გაიმარჯვა. ათენის სახალხო კრებამ სიკვდილით დასჯის ვერდიქტი არ გამოიტანა.

ეს ფაქტი, რომელიც, სამწუხაროდ, ისტორიის ანალებში სადღაც დაიკარგა და დავიწყებას მიეცა, ჩვენამდე მოღწეული წყაროების მიხედვით ერთ-ერთი პირველი საჯარო პოლემიკაა სიკვდილით დასჯის თაობაზე.[1]

კაცობრიობამ დღემდე ეს პრობლემა ბოლომდე ვერ გადაჭრა და მე-20 საუკუნის მიწურულს იგი კვლავ რჩება მისი მომხრეებისა და მოწინააღმდეგეების დისკუსიის საგნად. ნიშანდობლივია, რომ 2500 წლის შემდეგ იმავე საბერძნეთში სიკვდილით დასჯა კანონმდებლობით დაშვებულია (მათ შორის მტერთან შეთანხმებისათვის ომის დროს), თუმცა პრაქტიკაში სასჯელის ეს სახეობა 1972 წლის შემდეგ არ გამოიყენება.

წინამდებარე ნაშრომში შევეცდებით შეძლებისდაგვარად გავაანალიზოთ ის ძირითადი არგუმენტები, რომლებითაც სიკვდილით დასჯის მომხრენი და მოწინააღმდეგენი ასაბუთებენ

---

[1] Смертная казнь: за и против. М.,1989,с.10-11;Античная Греция. "Наука" 1983, с. 348

თავიანთ პოზიციებს. მათი შედარება, ვფიქრობ, დაგვეხმარება სისხლის სამართლის კანონმდებლობის განახლების წინ ჩვენი წინადადება შევთავაზოთ კანონმდებელს სასჯელის უმაღლესი ზომის საკითხის თაობაზე.

ცნობილია, რომ სასჯელის მიზნებია, ერთი მხრივ, დამნაშავის გამოსწორება, მისი გაფრთხილება, რომ მომავალში არ ჩაიდინოს აკრძალული ქმედობა (კერძო პრევენცია) და მეორე მხრივ, საზოგადოების სხვა წევრების გაფრთხილება, რომ მათაც თავი შეიკავონ ასეთი მოქმედებისაგან (ზოგადი პრევენცია). სიკვდილით დასჯის გამოყენების დროს სასჯელი ვერ აღწევს თავის უპირველეს მიზანს, რაც დამნაშავის გამოსწორებას გულისხმობს. დამნაშავეს ფიზიკურად სპობენ, მას არ რჩება გამოსწორებისა და ხელახალი აღზრდის შესაძლებლობა. დამნაშავის დასჯა ასეთ შემთხვევაში ემსახურება მხოლოდ სხვების გაფრთხილებისა და დაშინების მიზანს.

მაშასადამე, სიკვდილით დასჯას, როგორც სასჯელის ერთ-ერთ სახეობას, რჩება მხოლოდ ზოგადპრევენციული როლის შესრულება. მაგრამ როგორ ასრულებს იგი ამ როლს? როგორია მისი შესაძლებლობანი?

სიკვდილით დასჯის მომხრეებს მიაჩნიათ, რომ ამ სასჯელს აქვს დიდი გამაფრთხილებელი მნიშვნელობა. მისი გაუქმება გამოიწვევს საერთოდ დამნაშავეობის, განსაკუთრებით კი, მძიმე დანაშაულების რაოდენობის ზრდას. მათი შეხედულებით, რადგან სიცოცხლე ყველაზე ძვირფასი სიკეთეა, რაც კი ადამიანს გააჩნია, ამიტომ დანაშაულის ჩადენისათვის მისი წართმევის მუქარა დანაშაულის თავიდან აცილების ყველაზე უფრო ეფექტიანი საშუალებაა. ეს არგუმენტი ერთი შეხედვით იმდენად დამაჯერებელია, რომ, როგორც ეს ზემოთ უკვე ითქვა, მრავალი ქვეყნის სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში იგი სიკვდილით დასჯის ფართოდ გამოყენების საფუძველი და, შეიძლება ითქვას,

მთავარი მიზეზი გახდა. სიკვდილით დასჯის გამაფრთხილებელი მნიშვნელობის გადამეტფასების შედეგია ისიც, რომ საუკუნეების განმავლობაში თითქმის ყველა ქვეყანაში ამ სასჯელს საჯაროდ აღასრულებდნენ, განაჩენი სისრულეში მოჰყავდათ მოსახლეობის თანდასწრებით. ამასთანავე, დამნაშავეს სჯიდნენ ისეთი საშუალებებით, რომლებიც მას მაქსიმალურ ფიზიკურ ტანჯვას მიაყენებდა. შედეგი: დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში უმნიშვნელო გამარჯვებაც ვერ იქნა მოპოვებული. დამნაშავის დასჯისას, აღნიშნავდა ჟან-პოლ მარატი, მართლმსაჯულება უნდა ისწრაფვოდეს, რომ კანონის დამრღვევზე შური კი არ იძიოს, არამედ იზრუნოს იმაზე, რომ მან თავი შეიკავოს სამართალდარღვევისაგან. ნუთუ ის დანაშაულობანი, რომელთა ჩადენაც უსასტიკესი ფორმებით ისჯება ამის გამო ნაკლებ გავრცელებული გახდა? თვით საჯაროდ დასჯასაც, წერს იგი, არა აქვს ყოველთვის გამაფრთხილებელი ძალა. რამდენჯერ ჩაუდენიათ ეშაფოტთან შეკრებილ ხალხს ისეთი დანაშაული, რისთვისაც მსჯავრდებულს იქვე სიკვდილით სჯიდნენ?[1]

ძნელად თუ შესძლებს დღეს რომელიმე მკვლევარი ისეთი სტატისტიკური მონაცემების მოტანას, რომლებიც დაადასტურებენ დამნაშავეობის რიცხვის შემცირებას სიკვდილით დასჯის შემოღების შედეგად. მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის დამნაშავეობის სტატისტიკაში საწინააღმდეგო ფაქტები კი საკმაოდაა. ამას მოწმობს თუნდაც გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ ჩატარებული სპეციალური გამოკვლევები. კვლევის შედეგები ცხადად გვიჩვენებს, რომ სიკვდილით დასჯის სრულ გაუქმებას

---

[1] Ж.-П. Марат. План уголовного законодательства. М., 1951. с.47,48
მარატს იქვე მოჰყავს ერთი საინტერესო ფაქტი. კერძოდ, ტულუზში სახრჩობელის პლატფორმის ქვეშ წლების განმავლობაში იმალებოდა მკვლელების მთელი ბანდა.

ან მისი გამოყენების საგრძნობ შემცირებას არ გამოუწვევია დანაშაულობათა რიცხვის ზრდა.

ამერიკელი სენატორი ჰარტი, რომელიც მოითხოვდა სიკვდილით დასჯის გაუქმებას, აღნიშნავდა, რომ ერთი და იგივე დანაშაულობანი თანაბარი რაოდენობით აღინიშნება იმ ქვეყნებში, სადაც დაშვებულია სიკვდილით დასჯა, და იმ ქვეყნებშიც, სადაც იგი გაუქმებულია. ეს იმაზე მეტყველებს, რომ დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში სიკვდილით დასჯის გამოყენება კი არ არის გადამწყვეტი, არამედ სხვა ფაქტორები. ჰარტს თავისი პოზიციის განსამტკიცებლად მოჰყავს ასეთი მაგალითი: პატიმარმა, რომლის მოვალეობასაც შეადგენდა დახმარება გაეწია ელექტროსკამზე დასჯის აღსრულებაში, რამდენიმე რაციონალიზატორული წინადადება შეიტანა მის გასაუმჯობესებლად. როცა იგი შემდგომ ვადამდე პირობით გაათავისუფლეს, ჩაიდინა ისეთი დანაშაული, რომლისთვისაც სიკვდილით დასჯა იყო გათვალისწინებული. იგი დააბრუნეს ციხეში და დასაჯეს მის მიერ გაუმჯობესებულ ელექტროსკამზე.[1]

მაშასადამე, სიკვდილით დასჯის დაწესება არ არის ის ფაქტორი, რომლის გამოც დამნაშავე თავს შეიკავებს მძიმე დანაშაულის ჩადენისაგან. ამიტომ დამნაშავეობის დინამიკის უშუალო დაკავშირება სიკვდილით დასჯის შემოღებასა თუ გაუქმებასთან სწორი არ არის. მხოლოდ სიკვდილით დასჯის შემოღება თუ გაუქმება არ არის მთავარი, გადამწყვეტი ფაქტორი, რომელიც მძიმე დანაშაულობათა რიცხვზე ახდენს ზემოქმედებას. შესაბამისად, დამნაშავეობის ზრდის საბაბით სიკვდილით დასჯის შემოღება არ არის გამართლებული.

ზემოთქმულის მიუხედავად, თუ ჩვენ დავუშვებთ კიდეც, რომ

---

[1] Haft Abolishment of Death Penalty under all laws of the United States. "Congressional Record", 1966, Vol. 112, №119

სიკვდილით დასჯას დიდი გამაფრთხილებელი მნიშვნელობა აქვს, მაშინ ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ მისი მთავარი ძალა ამ სასჯელის საჯაროდ აღსრულებაშია. მაგრამ დღესდღეობით თითქმის ყველა ქვეყანაში სიკვდილით დასჯის აღსრულება საზოგადოებისაგან ფარულად ხდება.[1] უფრო მეტიც, ხშირად ცნობაც კი არ ქვეყნდება მისი სისრულეში მოყვანის შესახებ. თავისთავად ისმის კითხვა: თუკი სიკვდილით დასჯის საჯაროდ აღსრულებას არასოდეს მოუტანია სასურველი შედეგი, მაშინ რაღასღა უნდა მოველოდეთ მისი ფარული, გასაიდუმლოებული აღსრულებისაგან? სიკვდილით დასჯის შიში დამნაშავეს იპყრობს მაშინ, როცა დგება მისი აღსრულების მომენტი, მაგრამ ეს შიში სისხლის სამართლის პოლიტიკის პოზიციებიდან დაგვიანებულია, ადამიანზე უშედეგო ზემოქმედებაა.

როგორც ვხედავთ, სიკვდილით დასჯა ვერ აღწევს სასჯელის მეორე მიზანსაც, რომელიც ზოგად პრევენციაში, საზოგადოების წევრთა გაფრთხილებაში მდგომარეობს. ამდენად იგი თავისი ბუნებით სასჯელის პრინციპის უარყოფაა. შეიძლება ითქვას, რომ სიკვდილით დასჯა სასჯელის იმდენად უკიდურესი ზომაა, რომ იგი თავისი თავის საწინააღმდეგო მოვლენაში გადადის.

მაშ რა გამართლება შეიძლება მოეძებნოს სიკვდილით დასჯას? რა მიზნებს ემსახურება იგი?

სიკვდილით დასჯის მომხრენი აღნიშნავენ, რომ სასჯელის ეს ზომა საჭიროა საზოგადოების უშიშროებისათვის. კერძოდ, მისი გამოყენებით დამნაშავეს ესპობა საშუალება ჩაიდინოს ახალი

---

[1] მართალია, მრავალ ქვეყანაში, სადაც სიკვდილით დასჯა ჯერ კიდევ შენარჩუნებულია, იქ მოქმედი კანონების თანახმად, სიკვდილით დასჯის განაჩენი ციხეში უნდა აღსრულდეს, მაგრამ უკანასკნელ ათწლეულებში 18 ქვეყანაში მაინც სიკვდილით დასჯა საჯაროდ აღასრულეს (კამერუნი, ჩინეთი, გაბონი, ირანი, ერაყი, კუვეიტი, ლიბერია, ლიბია, მავრიტანია, ნიგერია, პაკისტანი, საუდის არაბეთი, სომალი, სუდანი, სირია, უგანდა, გაერთიანებული არაბთა ემირატები, იემენის არაბთა რესპუბლიკა).

დანაშაული. მათი აზრით, არიან ადამიანები, რომელთა გამოსწორება და ხელახალი აღზრდა შეუძლებელია. ამიტომ, საზოგადოებას უფლება აქვს თავი დაიცვას მათგან. ასეთ შემთხვევებში სოციალური დაცვის ყველაზე ეფექტიან საშუალებად დამნაშავის სიკვდილით დასჯა მიაჩნიათ.

ამგვარად, სიკვდილით დასჯა მიჩნეულია სოციალური დაცვის იძულებით ღონისძიებად. ამასთან დაკავშირებით ნიშანდობლივია ერთ-ერთი ინგლისელი მოსამართლის სიტყვები: თუ თქვენ დამნაშავეს ინგლისის ციხეში მოათავსებთ, მალე მისგან მიიღებთ უარეს პიროვნებას დამნაშავის მთელი კომპლექსებით. ხოლო თუკი მათ გადაასახლებთ ოკეანის გალმა ტერიტორიებში, ამით კიდევ უფრო გაამრავლებთ დამნაშავეობის თესლს და გარყვნით ხალხებს, რომლებიც პატიოსნად ცხოვრობდნენ. დღევანდელ საზოგადოებაში არ არის საშიში დამნაშავის გამოსწორების საშუალება, ამიტომ საზოგადოებისთვისაც და დამნაშავისთვისაც უკეთესი იქნება, თუკი მას ჩამოახრჩობენ.[1] უფრო პირდაპირ და გარკვევით ამის თაობაზე წერდა რუსი იურისტი, პროფესორი ს. ბარშევი. მისი აზრით, მხოლოდ სიკვდილით დასჯა, რომელიც ფიზიკურ საშუალებას უსპობს დამნაშავეს კვლავ ჩაიდინოს დანაშაული, შეიძლება განხილულ იქნეს სასჯელის ყველაზე უფრო მიზანშეწონილ სახეობად.[2]

საზოგადოების დაცვისა და მის წევრთა უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინტერესები იმდენად დიდი სოციალური მნიშვნელობისაა, რომ ზოგიერთ ავტორს, რომელიც არსებითად სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგია, შესაძლებლად მიაჩნია მისი გამოყენება ამ მიზნით. მაგალითად, ვოლტერი, რომელიც სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგ ილაშქრებდა და ცდილობდა

---

1 G. Gordwin. Crime and Social Action. London. 1956. p.115

2 С.Б. Баршев. О мере наказаний. М., 1840. с.15

დაესაბუთებინა მისი მიზანშეუწონლობა, ამავე დროს თვლიდა, რომ როცა არ არსებობს მრავალი ადამიანის სიცოცხლის გადარჩენის სხვა საშუალება, მაშინ დამნაშავე უნდა განადგურდეს როგორც „ცოფიანი ძაღლი".[1]

ჟან-ჟაკ რუსოს აზრით, „თითოეული დამნაშავე, თავს ესხმის რა საზოგადოებრივ სამართალს, თავისი დანაშაულის წყალობით იქცევა მეამბოხედ და სამშობლოს გამცემად; არღვევს რა ამ უკანასკნელის კანონებს, იგი უკვე აღარაა მისი წევრი; იგი ებმის მის წინააღმდეგ ომში. ასეთ პირობებში სახელმწიფოს არსებობა შეუთავსებელი ხდება დამნაშავის არსებობასთან; აუცილებელია ერთ-ერთი მათგანი დაიღუპოს; და როცა დამნაშავეს სჯიან, მას სიცოცხლეს ართმევენ როგორც მტერს და არა როგორც მოქალაქეს".[2] რუსოს ეს შეხედულება შემდეგში გაიზიარა ცნობილმა დეკაბრისტმა ა. კუნიცინმა. მისი აზრით, დამნაშავე დანაშაულის ჩადენის შემდეგ სახელმწიფოს მტერი ხდება. თუ გარეშე მტრების მოკვლა ნებადართულია, რატომ არ შეიძლება შინაური მტრების განადგურება? – წერს იგი.[3] ამავე მოსაზრებით სიკვდილით დასჯის გამოყენებას მხარს უჭერდა ჩეზარე ბეკარია[4] და სხვები.

ამ არგუმენტზე დღესაც დაბეჯითებით მიუთითებენ სიკვდილით დასჯის მომხრენი. ბოლო წლებში საამისო მაგალითად ხშირად მოჰყავთ ვინმე მიხასევიჩის საქმე (ბელორუსია). ამ დამნაშავემ სხვადასხვა დროს 33 ქალი მოკლა. იგი სიკვდილით დასაჯეს.

სიკვდილით დასჯის მომხრენი სხვა არგუმენტებსაც

---

[1] Ф.М. Вольтер. Избранные произведения по уголовному праву и процессу. М., 1956, с. 225

[2] Ж.-Ж. Руссо. Об общественном договоре, М., 1938, с. 29;

[3] Избранные социально- политические и философские произведения декабристов. М.,1951, с. 618

[4] Чезаре Беккариа. О преступлениях и наказаниях. м., 1939, с. 316- 317

იშველიებენ. კერძოდ, აღნიშნავენ, რომ პიროვნების დასჯა ყოველთვის გულისხმობს სამაგიეროს გადახდას. ამიტომ, მათი აზრით, რადგანაც დამნაშავეს უნდა მიეზღოს მის მიერ ჩადენილი ბოროტების შესაბამისად, ამდენად მკვლელობისათვის და სხვა მძიმე დანაშაულებისათვის სამაგიეროს გადახდის ერთადერთი საშუალება სიკვდილით დასჯაა.

სასჯელის ასეთი გაგება განსაკუთრებით მკაფიოდ მოჩანს გერმანული კლასიკური ფილოსოფიის წარმომადგენლების კანტისა და ჰეგელის შრომებში. კანტი სასჯელის საფუძვლად მიიჩნევდა ჩადენილი დანაშაულის შესაბამის შურისძიებას, სამაგიეროს მიზღვას. თუ დამნაშავე ვინმეს კლავს, — აღნიშნავდა კანტი, — იგი უწინარეს ყოვლისა კლავს საკუთარ თავს. მხოლოდ სრულ შურისძიებას შეუძლია ზუსტად დაადგინოს სასჯელის ზომა და ხარისხი. შურისძიება ბოროტებით ბოროტის წინააღმდეგ არის სასჯელის საფუძველი. რამდენი მკვლელია, დაასკვნის კანტი, იმდენი უნდა დავსაჯოთ სიკვდილით: ასე სურს სამართლიანობას.[1]

ჰეგელის მიხედვით, დამნაშავე სამართლის დარღვევას აცხადებს თავის უფლებად. მისი დანაშაული სამართლის უარყოფაა, ხოლო სასჯელი ამ „უარყოფის უარყოფა", „მოხსნილი დანაშაული", დარღვეული სამართლის აღდგენა. ამის საფუძველზე ჰეგელი სასჯელს მიიჩნევდა შურისძიებად, სამაგიეროს მიზღვად ჩადენილი ქმედობისათვის. ამიტომ მკვლელობა, ჰეგელის აზრით, აუცილებლად სიკვდილით უნდა ისჯებოდეს.[2]

სიკვდილით დასჯის მომხრეები აღნიშნავენ, რომ ეს სასჯელი ერთადერთია, რომლის გამოყენებაც შეიძლება განსაკუთრებით საშიში დანაშაულის ჩამდენი პირების მიმართ. შეუძლებელია

---

1 Кант. Метафизика нравов. Метафизические начала учения о праве. СПБ, 1903, с. 58-59

2 Гегель. Философия права. Соч. т.VII, с. 115-117. В.Н. Нерсесянц. Гегеловская философия права. М., 1974, с. 81-82

სიკვდილით დასჯის შეცვლა სასჯელის ისეთი სახეობით, რომელიც მისი ეკვივალენტი იქნება. რაც შეეხება სამუდამო პატიმრობას, რომელსაც ზოგიერთი ავტორი სიკვდილით დასჯის მომხრეებს სიკვდილით დასჯის სანაცვლოდ სთავაზობს, მას მიუღებლად თვლიან შემდეგი გარემოებების გამო:

ჯერ ერთი, განსაკუთრებით საშიში დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ სიკვდილით დასჯის გამოყენება, ე.ი. მისი მოსპობა საზოგადოების გარკვეულ მორალურ კმაყოფილებას იწვევს. ამ აქტით ადამიანებს ექმნებათ შთაბეჭდილება, თითქოს ისინი მორალურად უფრო მაღლა დგანან დამნაშავეზე. ამიტომ საზოგადოებრივი აზრი ვერასოდეს ვერ შეეგუება იმ ფაქტს, რომ უმძიმესი დანაშაულის ჩამდენს სიცოცხლის უფლება ჰქონდეს. საზოგადოებრივი აზრი რომ იწონებს სიკვდილით დასჯას, ამას მოწმობს როგორც სოციოლოგიური გამოკვლევის შედეგები, ისე სხვადასხვა ფაქტები, მაგალითად, როცა თავად ხალხს შეუსრულებია ჯალათის მოვალეობა ბოროტი დამნაშავის მიმართ, ზოგიერთ ქვეყანაში თვით ხალხს მოუთხოვია სიკვდილით დასჯის შემოღება და სხვ.

მეორე, სიკვდილით დასჯა უფრო საიმედოა, ვიდრე სამუდამო პატიმრობა, რადგანაც სამუდამო პატიმრობის დროს მსჯავრდებულს შესაძლებელია შეეხოს ამნისტია.

მესამე, სიკვდილით დასჯა უფრო ეკონომიურია, ვიდრე სამუდამო პატიმრობა. სიკვდილით დასჯის შეცვლა სამუდამო პატიმრობით იწვევს იმას, რომ განსაკუთრებით საშიში დამნაშავის შენახვა მძიმე ტვირთად აწვება იმ საზოგადოებას, რომელსაც მან ზიანი მიაყენა.

მეოთხე, გარკვეული თვალსაზრისით სამუდამო პატიმრობა უფრო მძიმე სასჯელია, ვიდრე სიკვდილით დასჯა. სიკვდილით დასჯა ზნეობრივად და ფსიქოლოგიურად უფრო ჰუმანური საშუალებაა, ვიდრე სამუდამო პატიმრობა.

რამდენად ყურადსაღებია ზემოაღნიშნული არგუმენტები? ამ კითხვებზე პასუხის გაცემისას, ჩვენი აზრით, საჭიროა გავითვალისწინოთ შემდეგი გარემოებანი:

პირველი. საზოგადოება, ყოველთვის პასუხისმგებელია თავისი წევრების საქციელისათვის. პიროვნება ყალიბდება იმ სოციალურ გარემოში, სადაც მას მოღვაწეობა უხდება. ცუდი და ბოროტი ადამიანი არ იბადება, იგი ცუდი ხდება სხვადასხვა ნეგატიური ფაქტორების ზემოქმედებით, რომლებსაც ჯერ კიდევ საკმაოდ ვხვდებით ცხოვრებაში. შესაბამისად, დანაშაულის ჩადენაში ბრალი მიუძღვის არა მარტო დამნაშავეს, არამედ მთელ საზოგადოებასაც. ამიტომ საზოგადოებამ მძიმე დანაშაულის ჩამდენს სიკვდილით დასჯის განაჩენი კი არ უნდა გამოუტანოს, არამედ საჭიროა იზრუნოს მისი გამოსწორებისა და დამნაშავეობის მიზეზების აღმოფხვრისათვის. გამოუსწორებელი დამნაშავენი არ არსებობენ. ჩვენ თუ ვერ შევძელით მათი გამოსწორება, ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ ეს საერთოდ შეუძლებელია.

მეორე. ბოროტი დამნაშავისაგან საზოგადოების დასაცავად, მართალია, საჭიროა აუცილებელი და საიმედო ღონისძიებების გატარება, მათ შორის სისხლის სამართლის მკაცრი ზომებისა, მაგრამ ცივილიზაციის დღევანდელ ეტაპზე ამის უზრუნველყოფა სავსებით შესაძლებელია სხვა საშუალებებით, გარდა სიკვდილით დასჯისა, მაგალითად, საზოგადოებისაგან დამნაშავის ხანგრძლივი იზოლირებით. ყოველ შემთხვევაში სახელმწიფომ არ უნდა დაუშვას ის ფაქტი, რომ მისი სახელით გამოტანილი განაჩენის საფუძველზე სიცოცხლე მოუსპონ ადამიანს, თუნდაც ბოროტ დამნაშავეს. სახელმწიფომ პირიქით, მაგალითი უნდა უჩვენოს საზოგადოებას, რომ არავის (მათ შორის სახელმწიფოსაც) არა აქვს უფლება ადამიანის სიცოცხლის ხელყოფისა.

ამ არგუმენტზე მიუთითებს სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია მეორე სიკვდილით დასჯის გაუქმების

აუცილებლობის თაობაზე საქართველოს პრეზიდენტის და პარლამენტისადმი 1996 წლის აპრილში გაგზავნილ წერილში: „ღვთის ერთ-ერთი მცნებაა: „არა კაც ჰკლა“. ეს სიტყვები მიმართულია როგორც ცალკეული ადამიანებისადმი, ისე ერებისა და სახელმწიფოებისადმი. შეუძლებელია ბოროტების აღმოფხვრა ბოროტებით. სიკვდილით დასჯა ნებისმიერ შემთხვევაში არის ბოროტება, რადგანაც სიცოცხლის წართმევის უფლება აქვს მხოლოდ მას, ვინც იგი მიანიჭა ადამიანს ანუ ღმერთს“.

მესამე. ის გარემოება, რომ საზოგადოებრივი აზრი ზოგჯერ იწონებს სიკვდილით დასჯას, საკმაო არგუმენტად არ გამოდგება ამ სასჯელის გამოყენების აუცილებლობის დასასაბუთებლად. საზოგადოებრივი აზრი ყოველთვის როდია სანდო. მას ხშირად სათანადო ფორმირება სჭირდება. საზოგადოებრივი აზრი, რომელიც იწონებს სიკვდილით დასჯას, იმაზე მიუთითებს, რომ მოსახლეობის მართლშეგნება არცთუ სასურველ დონეზეა. ამიტომ სიკვდილით დასჯის საკითხის გადაწყვეტისას საზოგადოებრივ აზრზე ხელაღებით დაყრდნობა არ შეიძლება. მით უმეტეს, რომ მასში ხშირად სჭარბობს ემოციური მომენტები, ვიდრე საკითხის გადაჭრის რაციონალური მოსაზრებები. აქ სწორედ კანონმდებელმა უნდა თქვას თავისი სიტყვა და სათანადო გავლენა მოახდინოს საზოგადოებრივ აზრზე.

მეოთხე. სასჯელთა სისტემის განსაზღვრა სამაგიეროს გადახდისა და შურისძიების პრინციპების საფუძველზე ყოვლად შეუძლებელია, რადგანაც ვერავინ განსაზღვრავს თუ რომელი (ან როგორი) სასჯელი უდრის ზუსტად ამა თუ იმ დანაშაულის საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხს. ამაზე მეტყველებს თუნდაც სხვადასხვა სასჯელის არსებობა ერთი და იმავე დანაშაულისათვის სხვადასხვა ქვეყანაში, ან ერთ ქვეყანაში სხვადასხვა დროს. სასჯელის, როგორც დანაშაულისათვის სამაგიეროს გადახდის საშუალებად გაგებას, უცილობლად

მივყავართ ტალიონის პრინციპის გამართლებამდე. ეს განსაკუთრებით იგძნობა, როცა დამამძიმებელ გარემოებებში ჩადენილი მკვლელობისათვის ერთადერთ სასჯელის ზომად სიკვდილით დასჯას მიიჩნევენ. ტალიონის პრინციპი გვაროვნულ საზოგადოებაში წარმოიშვა და შემდგომში გავრცელდა მონათმფლობელურ და ფეოდალურ სამართალში. იგი გამოიხატებოდა ფორმულით: „სისხლი სისხლისა წილ, თვალი თვალისა წილ, კბილი კბილისა წილ", ე.ი. გულისხმობდა დანაშაულისათვის თანაბარზომიერ მისაგებელს, უფრო სწორად, დამნაშავისათვის ზუსტად იმის მიზღვას, რა ვნებასაც მიაყენებდა იგი დაზარალებულს. როგორც ვხედავთ, ეს პრინციპი მართლშეგნების განვითარებაში კარგა ხნის წინათ განვლილი ეტაპია. ამიტომ მისი აღორძინება და დღევანდელ საზოგადოებაში მისი მოთხოვნების საფუძველზე სასჯელის საკითხების გადაწყვეტა უდავოდ უკან გადაგმული ნაბიჯი იქნება.

მეხუთე და რაც მთავარია. სიკვდილით დასჯა სასჯელის ისეთი სახეობაა, რომლის სისრულეში მოყვანის შემდეგ შეუძლებელია სასამართლო შეცდომების გამოსწორება. პრაქტიკა კი გვიჩვენებს, რომ ასეთი შეცდომები არც თუ ისე იშვიათია. მაგალითისათვის შორს რომ არ წავიდეთ, გავიხსენოთ თუნდაც იგივე მიხასევიჩის საქმე. სანამ სამძებრო და საგამოძიებო ორგანოები ნამდვილი დამნაშავის, მიხასევიჩის პიროვნებას დაადგენდნენ, მის მიერ ჩადენილი მკვლელობისათვის რამდენიმე უდანაშაულო პიროვნება გაასამართლეს. ერთმა 10 წელი გაატარა თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, მეორემ თითქმის 6 წელი და ამასთანავე სამუდამოდ დაბრმავდა, მესამე სიკვდილით დასაჯეს.[1]

.ამერიკის შეერთებულ შტატებში 1987 წელს ჩატარებულმა

---

[1] სიკვდილით დასჯის მომხრეები ამ არგუმენტის საპასუხოდ აღნიშნავენ, რომ ჯერ ერთი ასეთი შეცდომა იშვიათია და, მეორეც, თუ დავდებთ სასწორზე ადამიანთა სიცოცხლეს,

გამოკვლევამ აჩვენა, რომ 1900-1985 წლებში იმ დანაშაულებისათვის მსჯავრდებული პირებიდან, რომელთათვისაც კანონით გათვალისწინებულია სიკვდილით დასჯა 350 უდანაშაულო იყო. აქედან ზოგიერთ შემთხვევაში სიკვდილით დასჯის აღსრულება თითქმის ბოლო წუთებში იქნა შეჩერებული, ხოლო 23 პირის მიმართ სიკვდილით დასჯის განაჩენი სისრულეში მოიყვანეს.[2]

ასეთი შეცდომებისაგან არც მომავალში ვართ დაზღვეული. შესაბამისად, სანამ ეს სასჯელი იარსებებს უდანაშაულოთა სიკვდილით დასჯა ყოველთვის მოსალოდნელია. ვფიქრობთ, მარტო ეს არგუმენტიც კი საკმარისი იქნებოდა, რომ უარი გვეთქვა სიკვდილით დასჯაზე.

ახლა რაც შეეხება საკითხს, თუ რით შეიძლება შევცვალოთ სიკვდილით დასჯა, კერძოდ, რომელი სასჯელი იქნებოდა ასეთ შემთხვევაში ყველაზე უფრო მიზანშეწონილი და სამართლიანი. სიკვდილით დასჯის სანაცვლო სასჯელის ზომად გვესახება სამუდამო პატიმრობა. იგი არანაკლებ მძიმე სასჯელია, ვიდრე სიკვდილით დასჯა და ამასთან უზრუნველყოფს საზოგადოების წევრთა უშიშროებას.

ცნობილია, მაგალითად, შემთხვევა, როდესაც სიკვდილმისჯილებმა თვითმკვლელობით დაასრულეს სიცოცხლე სიკვდილით დასჯის განაჩენის სამუდამო პატიმრობით შეცვლისას. ზოგიერთს მიაჩნია, რომ სამუდამო პატიმრობა სასჯელის არაეკონომიური სახეობაა და შესაბამისად უფრო იაფია მსჯავრდებულის მოკვლა, ვიდრე მისი სამუდამოდ შენახვა

რომელიც დაცულია სიკვდილით დასჯის არსებობით და იმ უდანაშაულოთა სიცოცხლეს, რომლებიც შეცდომით არიან სიკვდილით დასჯილნი — პირველი ყოველთვის გადასწონის მეორეს. გამომდინარე აქედან, სიკვდილით დასჯის გამოყენება, მათი აზრით, უფრო შეესაბამება კაცთმოყვარეობას, ვიდრე მისი გაუქმება

2 Когда убивает государство... Смертная казнь против прав человека. М., 1989, с. 73

საპყრობილეში. ჯერ ერთი, ეს ისეთი საკითხია, როცა ფინანსური მოსაზრებები არგუმენტად არ გამოდგება; მეორეც, პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ეს ასე არ არის. მაგალითად, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და კანადაში ჩატარებული გამოკვლევების მიხედვით სიკვდილით დასჯის გამოყენება უფრო ძვირი უჯდება სახელმწიფოს, ვიდრე სამუდამო პატიმრობა. კერძოდ, 1982 წელს ნიუ-იორკის შტატში ამ საკითხის შესწავლის შედეგად გამოირკვა, რომ სიკვდილით დასჯის განაჩენის გამოტანა და მისი გასაჩივრების პირველი სტადია გადასახადის გადამხდელებს საშუალოდ უჯდებათ 1,8 მლნ დოლარი, რაც ორ ჯერ აღემატება ერთი პატიმრის სამუდამოდ შენახვას.[1]

დასასრულს, თვალი გადავავლოთ სისხლის სამართლის და საერთოდ ადამიანის კულტურისა და ზნეობის განვითარებას, აქ აშკარად შეიმჩნევა პროგრესი. არც თუ ისე შორეულ წარსულში წამება გამართლებული იყო ჭეშმარიტების დასადგენად. შემდგომში იგი ყველგან აკრძალეს. ასევე აიკრძალა სიკვდილით დასჯის კვალიფიციური სახეობებიც. არა იმიტომ, რომ მათ გამაფრთხილებელ მნიშვნელობაში ეჭვი შეეპარათ, არამედ, უწინარეს ყოვლისა, იმიტომ, რომ ისინი ზნეობრივად დაუშვებული გახდა. წარმოიდგინეთ დღეს ადამიანი, რომელიც სარზე ჩამოცმას, ცეცხლზე დაწვას და სიკვდილით დასჯის სხვა სახეობების აღდგენას მოითხოვს. უდავოდ ზნეობრივ ანაქრონიზმთან გვექნება საქმე, რომ აღარაფერი ვთქვათ მართლშეგნების პირველყოფილ მდგომარეობაზე. ამიტომ სიკვდილით დასჯის საკითხი საბოლოო ანგარიშით შემდეგნაირად უნდა დაისვას: აზრი არა აქვს სიკვდილით დასჯის გამაფრთხილებელ თუ სხვაგვარ მნიშვნელობაზე კამათს. მთავარია, რომ მის არსებობას ზნეობრივი

---

[1] ამ საკითხზე იხ. В.Е. Квашис. Смертная казнь в США. "Государство и право", 1996, №9, с. 106

საფუძველი არ გააჩნია. ამიტომ იგი მთლიანად და სამუდამოდ უნდა გაუქმდეს.

ის ჰუმანური საწყისი, რომლის სახელითაც კაცობრიობამ მოითხოვა სასჯელთა რიცხვიდან სიკვდილით დასჯის გამორიცხვა, — წერდა ილია ჭავჭავაძე, — აღიარებულ უნდა იქნეს ადამიანთა ზნეობრივი სრულყოფის სფეროში კაცობრიობის პროგრესის საუკეთესო მონაპოვრად.[1]

[1] ილიას წერილი თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორ სერაფიმესადმი 1898 წლის ნოემბერი, „მნათობი", 1957. № 9, გვ. 157

SUMMARY

"The Death Penalty - Arguments and Facts" is the first separate publication in Georgian jurisprudence dealing with the most pressing issues of the death penalty.

The work, intended for professionals as well as laymen, is based on rich factual material, statistical and sociological data, former and current legislation of Georgia and other countries, international legal acts, and analysis of the writings of well known scholars and lawyers.

The author introduces and discusses the following issues: 1) The origins of the death penalty; 2) The forms of capital punishment; 3) Offenses that warrant the death penalty; 4) Public opinion and the death penalty; 5) The international legal aspects of the death penalty; 6) The death penalty statistics; 7) The death penalty: legal trends; 8) The supporters and opponents of the death penalty.

The death penalty, both in form and content, is believed to have originated from the blood feud. It is often described as a civilized form of vendetta. Although more "civilized", the death penalty does retain many of the horrors of the blood feud.

Following the emergence of the elements of public authority, the execution of an offender was carried out by public bodies together with the closest relatives of the victim. As public authority developed, the seizure, conviction, and punishment of a criminal were carried out solely by the state.

It is impossible to fully enumerate all the methods whereby the death penalty has been carried out. Human fantasy has gone so far in this sphere that there seems no end to new forms.

The death penalty went through various stages of progress, just like tools of production. The primitive method of stoning was replaced by the ax, and the ax by the guillotine - a machine operated by an executioner - followed by the electric current, lethal injection and the gas chamber.

Since approximately the end of the 18th century, mankind has sought a humane and painless means of carrying out death sentences, but in vain. However applied, capital punishment has always been, and will remain, legalized murder.

Georgia is not known to have practiced a diversity of forms of capital punishment, nor have Georgian lawmakers shown much inclination for the qualified varieties of it. In Georgia, the methods of capital punishment provided for in legal acts and those practiced in times past were limited to the following: stoning, decapitation, hanging and casting from a cliff. Under the current Georgian legislation, the death penalty is carried out by firing squad.

International legal history demonstrates, and it is no exaggeration to say, that there is no offense for which at some time or other the death penalty has not been applied.

According to ancient Georgian Law, the death penalty was passed down for betrayal of King and country, public verbal abuse of the king, homicide, armed robbery and repeated theft.

According to the current Georgian Criminal Code, the death

penalty is passed down for genocide, terrorism, terrorism against a national of a foreign country, sabotage, murder in the first degree, murder of a police officer, and insubordination which has led to the death of a superior military officer, or that committed during wartime.

From 1934 throughout the remainder of the Soviet period, no statistical data on the death penalty were ever published in Georgia. Georgia, however, was the first Soviet Republic to publish such data in 1991. From 1980-1991, 124 persons were condemned to death and 65 of them were executed. Six sentences were handed down for non-violent crimes. During 1994 and 1995, 14 persons were executed, and in 1997, 54 persons were on death row. July 25, 1997, the president of Georgia changed their sentences to 20 years of imprisonment.

Society as a rule supports the death penalty. In 1996, a national poll conducted by the State Chancellery reflected that 38% support abolition of the death penalty while 47% are opposed. The opponents of capital punishment have mainly religious reasons, while those in its favour believe that crime would increase as a result of its abolition.

All relevant international legal acts adopted during the period between World War II and the end of the 1970's had two main objectives: the recognition of the right to life and the limitation of the scope of the application of the death penalty. We consider the late 70's and early 80's marked the second significant stage in legally regulating the issue of the death penalty, with a view to its entire and final abolition. One should mention here the 6th protocol (1983) of the European Covenant on the Protection of Rights and Funda-

mental Freedoms and the Second Optional Protocol (1989) to the International Covenant on Civil and Political Rights, that outline the legal obligations of those states parties to it concerning the abolition of the death penalty in peacetime.

Both above-mentioned international legal acts constitute an important step in the direction of the abolition of the death penalty. The process of accession to these acts is now underway. It should be mentioned as well that one of the prerequisites for Council of Europe membership is the abolition of the death penalty. This is of primary importance to Georgia, which has acquired Special Guest Status in the Council of Europe and full membership is foreseen in the near future.

Major contributions of various international organizations to the abolition of the death penalty deserve special note. Among them one must particularly mention "Amnesty International", for its decades long, unrelenting struggle for the abolition of the death penalty throughout the world.

Georgian legislative development in connection with the death penalty can be described as following.

Ancient Georgian Law is of great interest. According to historical sources, Queen Tamar (12th century) abolished not only the death penalty, but prohibited corporal punishments as well. The attitudes of historians of the Rustaveli epoch who considered abolition of the death penalty by a monarch to be meritorious, bespeaks the level of legal consciousness in Georgia of that period.

In 1801, Russia annexed Georgia and Tsarist law came in force.

During the Democratic Republic of 1918-21, when Georgia had restored its independence, the death sentence was exercised under the act of July 5, 1918, however Article 19 of the Constitution adopted by the Constituent Assembly of Georgia on February 21, 1921 abolished the death penalty altogether.

After Soviet annexation in 1921, Georgia lost its independence and together with it the right to decide on the issue of capital punishment. The policy of the death penalty in legislation and practice was the same throughout the USSR.

Before 1991 and the restoration of state independence, Georgian Criminal Law legislated 33 offenses which carried the death sentence. Of these, 17 were military offenses. By the end of 1996, the number was reduced to 13. The President of Georgia declared a *de facto* moratorium on all executions, and the Georgian Parliament on December 11, 1996 passed a law limiting the number of capital crimes to 7. It also introduced a new form of criminal punishment - the life sentence.

This law also limited applicability of the Death penalty by age and sex. No women, nor anyone below age 18 while committing a crime, and none above 65 at the time of sentencing can be given the death sentence.

The death penalty fails to achieve the ultimate goal of punishment, that is, the improvement of the offender. It does not serve as a deterrent for a criminal committing a crime. So in essence, capital punishment is a denial of the principle of "punishment". We can say that the death penalty constitutes such an extreme measure of punishment that if applied it degenerates into its antithesis.

Nobody, including the State, has the right to deprive a person of his life - even if he has committed the gravest crime. The right to life is indisputable. The protection of society from the offender can be carried out by some means other than the death penalty, e.g. by long-term isolation from society.

Public opinion approving the death penalty indicates that the public's legal consciousness is still far from perfect. That is why it should not be the sole determinant when addressing the issue of capital punishment. The final word should rest with the legislators who must appropriately influence public opinion.

It is inadmissible to define the system of punishment exclusively on the basis of revenge and requital, as it will lead to the justification of the Thalion principle.

Execution is a form of punishment after which it is impossible to correct any miscarriage of justice.

All this leads us to believe that the death penalty must be entirely and finally abolished.

During the 90's, Georgian legislators have made steady efforts to address the issues of capital punishment and much has been done.

Now that the adoption of a new Criminal Code is on the agenda, the most important step to be made will be to exclude the capital punishment from the system of criminal penalties.

ჯონი ხეცურიანი

დაიბადა 1951 წლის 23 ნოემბერს ცაგერის რაიონის სოფელ ლაილაშში. საშუალო განათლება მიიღო ქ. ქუთაისში 31-ე სკოლაში.

დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი (1973 წ.); ეკონომიკის ფაკულტეტი (1988 წ.); საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის ასპირანტურა (1976 წ.).

მუშაობდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტში მეცნიერ თანამშრომლად (1976-1979 წწ.); საქართველოს კომპარტიის ქუთაისის და თბილისის ორგანიზაციებში ინსტრუქტორად, რაიკომის მდივნად (1980-1985 წწ.); მეცნიერებათა აკადემიის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტში უფროს მეცნიერ თანამშრომლად, განყოფილების ხელმძღვანელად, ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილედ სამეცნიერო დარგში (1985-1989 წწ.); საქართველოს რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრის პირველ მოადგილედ, იუსტიციის მინისტრად (1990-1992 წწ.); თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დოცენტად (1992-1995 წწ.).

1995 წლიდან დღემდე არის თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, საქართველოს პრეზიდენტის საპარლამენტო მდივანი.

1977 წელს დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „მორალური ნორმების მნიშვნელობა სამოქალაქო სამართალში“, ხოლო 1994 წელს — სადოქტორო დისერტაცია თემაზე „სამოქალაქო სამართლის ფუნქციები".

გამოქვეყნებული აქვს ძრავალი სამეცნიერო ნაშრომი, მათ შორის 5 წიგნი სამოქალაქო სამართლის, კონსტიტუციისა და სისხლის სამართლის პრობლემებზე. არის საკავშირო ახალგაზრდული პრემიის ლაურეატი მეცნიერების დარგში (1982 წ.).

1979 წელს გამოქვეყნდა მისი პირველი წერილები სიკვდილით დასჯის გაუქმების შესახებ, აქტიური მონაწილეობა მიიღო 1989 წლის 9 აპრილს თბილისში მომხდარი ტრაგედიის გამოძიებაში, არის საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტის (1991 წ.) ერთ-ერთი ავტორი, მონაწილეობდა საქართველოს კონსტიტუციის (1995 წ.) და სამოქალაქო კოდექსის (1997 წ.) შემუშავებაში.